

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedra**

Simo Staniulio,
V kurso, finansų ir mokesčių teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas
ELEKTRONINIŲ PINIGŲ ĮSTAIGŲ IR MOKĖJIMO ĮSTAIGŲ IŠ
KLIENTŲ GAUTŲ LĖŠŲ APSAUGOS ĮGYVENDINIMAS IR
PRAKTINĖS PROBLEMOS

Vadovas: partnerystės prof. dr. Vitas Vasiliauskas
Recenzentė: lekt. dr. Agnė Petkevičiūtė

Vilnius
2021

TURINYS

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI	2
ĮVADAS	3
1. REIKALAVIMO APSAUGOTI ĮSTAIGŲ KLIENTŲ LĖŠAS KILMĖ IR TIKSLAI	8
2. REIKALAVIMAS APSAUGOTI ĮSTAIGOS KLIENTŲ LĖŠAS	9
2.1. Subjektai, kuriems taikomi elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšų apsaugos reikalavimai	9
2.2. Saugotinos lėšos	10
3. LĖŠŲ ATSKYRIMAS LAIKANT JAS ATSKIROJE SĄSKAITOJE	14
3.1. Lėšų laikymas centriniame banke	14
3.2. Lėšų laikymas kredito įstaigoje	17
3.2.1. Reikalavimai ir privalumai	17
3.2.2. Pareiga rūpestingai parinkti kredito įstaigą	18
3.2.3. Rizikos mažinimo strategijos (angl. <i>de-risking</i>) keliamos problemos	22
4. KREDITO ĮSTAIGOS, KURIOJE SAUGOMOS LĖŠOS, NEMOKUMAS	24
4.1. Teisės normos, įtvirtinančios depozitinės sąskaitos statusą	26
4.2. Teisės normos, reglamentuojančios banko sąskaitos sutartį	27
4.3. Įstaigos ir jos klientų santykių kvalifikavimo kaip turto patikėjimo vertinimas	30
4.4. Mokėjimo paslaugų sutarties teisinio vertinimo alternatyvos	33
4.5. Lėšų apsaugos sąskaita, turinti depozitinės sąskaitos statusą	35
5. KITI KLIENTŲ LĖŠŲ APSAUGOS BŪDAI	38
5.1. Lėšų investavimas į saugų, likvidų ir mažos rizikos turtą	38
5.2. Draudimas/garantija/laidavimas	40
6. VIDAUS KONTROLĖS PROCEDŪROS IR ĮSTAIGOS VEIKLOS NUTRŪKIMAS	41
6.1. Vidaus kontrolės procedūros	41
6.1.1. Lėšų atskyrimo principas užtikrinimas	41
6.1.2. Sutikrinimo procedūra	42
6.1.3. Vidaus kontrolės procedūros, susijusios su Įstaigos tarpininkais	43
6.2. Aktualių Įstaigos bankroto procesą reglamentuojančių normų taikymas ir Įstaigos veiklos nutrūkimas	44
IŠVADOS IR SIŪLYMAI:	47
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	49
SANTRAUKA	55
SUMMARY	56

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojami PSD2 10 straipsnyje įtvirtinti mokėjimo paslaugų vartotojų ir (arba) elektroninių pinigų turėtojų lėšų apsaugos reikalavimai, taikomi Lietuvoje licencijuotoms elektroninių pinigų įstaigoms ir mokėjimo įstaigoms. Darbe atskleidžiamas šių reikalavimų turinys, lėšų apsaugos būdai, etapai ir praktinės jų įgyvendinimo problemos. Kredito įstaigos, kurioje saugomos atitinkamos lėšos, nemokumo pasekmių klausimas vertinamas analizuojant prielaidas taikyti indėlių garantijų sistemą elektroninių pinigų turėtojų ir mokėjimo paslaugų vartotojų lėšoms, laikomoms lėšų apsaugos sąskaitoje.

Pagrindiniai žodžiai: lėšų apsauga, lėšų atskyrimas, elektroninių pinigų įstaiga, mokėjimo įstaiga, indėlių draudimas, mokėjimo paslaugos.

This work analyses payment service users and/or electronic money holders funds safeguarding requirements established in Article 10 of PSD2, which are mandatory to electronic money institutions and payment institutions licensed in the Republic of Lithuania. The work describes the content of these requirements, methods of funds safeguarding, stages of safeguarding process and practical problems related to compliance with respective requirements. The impact of the insolvency of the credit institution that holds relevant funds is assessed by analyzing possibility to apply deposit guarantee scheme to the funds held in the safeguarding accounts.

Keywords: safeguarding of clients' funds, segregation of clients' funds, electronic money institution, payment institution, deposit insurance, payment services.

IVADAS

Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2015/2366 dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje (toliau – PSD2) 10 straipsnis įtvirtina reikalavimus, susijusius su mokėjimo įstaigų klientų lėšų apsauga, kurie, remiantis Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/110/EB dėl elektroninių pinigų įstaigų steigimosi, veiklos ir riziką ribojančios priežiūros (toliau – El. pinigų direktyva), turi būti taikomi ir elektroninių pinigų įstaigoms. Lietuvoje šiuos reikalavimus įtvirtina Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas (toliau – EPEPIĮ) bei Mokėjimo įstaigų įstatymas (toliau – MIĮ). Elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšų (toliau – Lėšos) apsaugos reguliavimas ir su juo susijusios problemos tampa vis aktualesnės dėl kelių priežasčių.

Pirma, 2018 m. pabaigoje Viešajame elektroninių pinigų įstaigų ir mokėjimo įstaigų sąrašė buvo užregistruotos 49 elektroninių pinigų įstaigos (toliau – EPI) ir 46 mokėjimo įstaigos (toliau – MI). 2019 m. pabaigoje registruotos 67 EPI ir 48 MI, o 2020 m. pabaigoje – 80 EPI ir 52 MI. Taigi, Lietuvoje didėja subjektų skaičius, kuriems yra tiesiogiai taikomi EPI ir MI klientų lėšų apsaugos reikalavimai.

Antra, neaudituotais Lietuvos banko 2020 m. ketvirtojo ketvirčio duomenimis¹, palyginti su 2019 m. tuo pačiu laikotarpiu, EPI ir MI atliktų mokėjimo operacijų suma išaugo daugiau kaip tris kartus ir sudarė 51,1 mlrd. Eur. 2018 m. bendra per 12 mėn. atliktų mokėjimo operacijų suma sudarė 976 mln. EUR, kai tuo tarpu 2017 m. ši suma atitinkamu laikotarpiu siekė 203,2 mln. EUR. 2019 m. ketvirtąjį ketvirtį EPI ir MI turimų klientų lėšų suma, laikyta centriniuose bankuose, Lietuvos ir Europos Sąjungos (ES) kredito įstaigose ir (ar) investuota į saugų ir likvidų, mažos rizikos turtą per ketvirtį augo 2,9 proc., palyginti su 2018 m. minėta suma išaugo 1,73 karto (Mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigų iš klientų gautų lėšų apsaugos didinimas. 2019). Šie duomenys rodo, jog kelerius metus iš eilės Lietuvoje auga saugotinių elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšų suma.

Trečia, Lietuvoje nėra suformuotos Lėšų gražinimo, nutrūkus Įstaigos veiklai, proceso praktikos. Kitų Europos valstybių patirtis rodo, jog PSD2 įgyvendinančio reguliavimo taikymas įvykus Įstaigos bankrotui gali būti problemiškas – Jungtinėje Karalystėje paskutinių 6 Įstaigų bankroto procesuose (iš kurių 3 prasidėjo dar 2018 m.) tik

¹ <https://www.lb.lt/lt/naujienos/elektroniniu-pinigu-ir-mokejimo-istaigos-mokejimo-operaciju-suma-trigubejo-ir-2020-m-virsijo-50-mlrd-eur>

vienos Įstaigos Lėšos buvo gražintos (Insolvency changes for payment and electronic..., 2020).

Ketvirta, 2017 – 2020 m. laikotarpiu viena iš strateginių Lietuvos banko veiklos sričių buvo konkurencijos ir pažangios mokėjimų rinkos Lietuvoje kūrimas. Kaip teigia Lietuvos banko valdybos narys Marius Jurgilas,² per šį laikotarpį Lietuva įgyvendino itin ambicingą tikslą tapti regiono finansinių technologijų centru, kuris pirmiausia sietinas su EPI/MI sektoriaus augimu. Manytina, jog neigiama mokėjimo paslaugų vartotojų patirtis Lėšų apsaugos srityje kritiškai paveiktų pasitikėjimą visu *fintech* sektoriumi, todėl EPI ir MI Lėšų apsaugos būdų sėkmingas įgyvendinimas ir su tuo susijusios problemos yra aktualios Lietuvai siekiant išlaikyti regiono finansinių technologijų centro pozicijas.

Darbo originalumas. Nepasaint EPI/MI sektoriaus augimo, Lietuvoje elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšų apsaugos problematika yra mažai tyrinėta. EPI/MI klientų lėšų apsaugos būdų praktinio pritaikymo problemas yra nagrinėjęs Lietuvos bankas savo 2019 m. dokumente viešai konsultacijai „Mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigų iš klientų gautų lėšų apsaugos didinimas“. ES indėlininkų apsaugos, kredito įstaigų taikomos rizikos mažinimo strategijos (angl. *de-risking*) ir kitą šiai temai aktualią problematiką yra nagrinėjusi Europos bankininkystės institucija. Lietuvos teisės doktrinoje galima rasti nebent publikacijų, kuriose trumpai apžvelgiamas elektroninių pinigų įstaigų klientų lėšų apsaugos reguliavimas (pavyzdžiui, Mariaus Laurinaičio daktaro 2015 m. disertacija: „Elektroninių pinigų teisinis reguliavimas“. Mykolo Romerio universitetas), tačiau šiuose darbuose EPI/MI taikomi Lėšų apsaugos reikalavimai apžvelgiami itin fragmentiškai. Įvertinus tai magistro darbe siekiama pateikti gilesnę EPI/MI Lėšų apsaugos būdų įgyvendinimo problematikos analizę. Magistro darbo autoriaus žiniomis, su EPI/MI Lėšų apsaugos reikalavimais susiję klausimai nebuvo nagrinėjami ankstesniuose Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų bakalauro bei magistro darbuose.

Magistro darbo objektas. Atsižvelgiant į magistro darbo temos formuluotą išskirtini šie pagrindiniai magistro darbo objektai:

- (i) Darbe aptariami subjektai, kuriems taikomi EPEPII ir MII numatyti Lėšų apsaugos reikalavimai, lėšos, kurios turi būti saugomos laikantis šių reikalavimų, saugojimo pradžios ir pabaigos momentai;

² <https://finmin.lrv.lt/lt/naujienos/lietuva-finansiniu-technologiju-rinkos-lydere-europos-sajungoje>

- (ii) EPEPIĮ ir MIĮ numatyti EPI ir MI klientų lėšų apsaugos būdai, praktinė problematika aktuali jų įgyvendinimui;
- (iii) Teisinis reguliavimas, aktualus įvertinti kredito įstaigos, kurioje buvo saugomos Lėšos, nemokumo pasekmes – banko sąskaitos, depozitinės sąskaitos reguliavimas, galimybės taikyti indėlių draudimo apsaugą EPI/MI lėšoms, saugomoms kredito įstaigoje, vertintos mokėjimo paslaugų sutarties teisinio kvalifikavimo alternatyvos.
- (iv) Reikalavimai EPI/MI dėl vidaus kontrolės procedūrų taikymo, užtikrinančių Lėšų apsaugos reikalavimų įgyvendinimą, EPI/MI bankroto procesą reglamentuojančios teisės normos, aktualios elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšų grąžinimo klausimams, poveikio priemonės, kurias Lietuvos bankas gali taikyti EPI/MI kilus grėsmei dėl klientų lėšų saugumo.

Darbo tikslai ir uždaviniai. Šiam darbui yra keliami šie tikslai ir uždaviniai:

- (i) įvardinti, kokiems subjektams ir kokioms lėšoms yra taikomas Lėšų apsaugos reikalavimas;
- (ii) apžvelgti teisinius ir kitus veiksnius, lemiančius EPI ir MI pasirinkimą kuriuo būdu saugoti elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšas;
- (iii) išnagrinėti, ar Įstaigos susiduria su veiksniais, ribojančiais jų galimybę atsidaryti Lėšų apsaugai skirtas sąskaitas;
- (iv) apžvelgti teisinį reguliavimą, įpareigojantį Įstaigas vertinti kredito įstaigas su kuriomis planuojama pradėti dalykinius santykius;
- (v) apžvelgti teisinių santykių tarp Įstaigos ir mokėjimo paslaugų vartotojų ir (arba) elektroninių pinigų turėtojų teisinio kvalifikavimo alternatyvas;
- (vi) apžvelgti teisinį reguliavimą, leidžiantį Įstaigai saugoti Lėšas sąskaitoje, atidarytoje pagal banko sąskaitos sutartį;
- (vii) įvertinti galimybes elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšas saugoti nuo kredito įstaigos, kurioje jos laikomos, nemokumo pasekmių;
- (viii) įvertinti Įstaigoms taikomus teisinius reikalavimus dėl Lėšų apsaugos Įstaigos veikloje ir nutrūkus Įstaigos veiklai.

Magistro darbo tyrimo metodai. Atsižvelgiant į darbui keliamus tikslus ir uždavinius, šiame darbe taikomi tokie tyrimo metodai, *inter alia*:

- (i) Sisteminis metodas. Šiuo metodu vertinami skirtingų teisės šaltinių (ES direktyvų, įstatymų ir kt.) tarpusavio ryšiai bei sąveika, taip pat įtaką EPI ir MI klientų lėšų apsaugos būdų prieinamumui.

- (ii) Lyginamasis metodas. Taikant šį metodą lyginamuoju aspektu vertinamas kitų Europos valstybių (pirmiausia, Jungtinės Karalystės) teisinis reguliavimas ir jo taikymo praktika.
- (iii) Aprašomasis metodas. Šiuo metodu aprašomos elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšų apsaugos ypatybės, taip pat veiksniai, sąlygojantys šių būdų prieinamumą.
- (iv) Teleologiniu metodu. Šiame darbe atskleidžiami įstatymų leidėjų tikslai, susiję su teisiniu reguliavimu aktualių kredito įstaigos, kurioje buvo saugotos Lėšos, nemokumo pasekmių problematikai.

Magistro darbo šaltiniai. Pagrindiniai magistro darbo šaltiniai skirstytini į šias grupes:

- (i) Europos Sąjungos reglamentai, direktyvos ir kt. – daugiausia dėmesio skiriama Europos Parlamento ir Tarybos 2015 m. lapkričio 15 d. direktyvai dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, iš kurios kildinami EPI/MI klientų lėšų apsaugos reikalavimai;
- (ii) nacionaliniai teisės aktai – darbe analizuojami EPEPII, MI, Lietuvos banko nutarimai, kiti nacionaliniai teisės aktai, detalizuojantys EPI/MI klientų lėšų apsaugos reikalavimų įgyvendinimą. Darbe taip pat aptariami kiti nacionaliniai teisės, aktualūs analizuojant su EPI/MI klientų lėšų apsaugos reikalavimų įgyvendinimu susijusias problemas, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas, Lietuvos Respublikos indėlių ir išipareigojimų investuotojams draudimo įstatymas ir kt.;
- (iii) švelniosios teisės (angl. *soft law*) šaltiniai – Europos bankininkystės institucijos, Lietuvos banko pozicijos/gairės turi itin didelę praktinę reikšmę taikant teisės aktus, susijusius su finansų rinkos dalyvių priežiūra. Be to, kitose šaltinių grupėse tiesiogiai su šio darbo tema susiję klausimai praktiškai nėra analizuojami, todėl šiame magistro darbe ši šaltinių grupė itin svarbi;
- (iv) teisės doktrina – tam tikrai šio magistro darbo temos problematikai atskleisti aktualūs banko sąskaitos sutarties, turto patikėjimo ir kiti civilinės teisės institutai, todėl šiame kontekste remiamasi ir Lietuvos teisės doktrina atitinkamomis temomis;
- (v) Užsienio valstybių teisės aktai, priežiūros institucijų pozicijos/gairės, didžiausią dėmesį skiriant Jungtinės Karalystės (toliau - JK) teisės aktams, priežiūros institucijų pozicijoms/gairėms – nepaisant Brexit, dėl toliau nurodytų priežasčių darbe nemažai nagrinėjamas JK galiojantis teisinis reguliavimas: (i) JK, lyginant su kitomis Europos

valstybėmis, EPI/MĮ sektorius yra bene labiausiai išvystytas³; (ii) JK galiojantis EPI/MĮ reguliavimas yra pagrįstas ES teise (pavyzdžiui, PSD2 įgyvendinantys teisės aktai); (iii) JK teisinio reguliavimo aktualumas išlieka ir toliau, nes didžioji dalis EPI/MĮ taikomų reikalavimų, kildinamų iš ES teisės, įvestų dar iki Brexit, yra taikomi iki šiol; (iv) Jungtinės Karalystės priežiūros institucijos yra pateikusios išsamias pozicijas/gaires dėl elektroninių pinigų įstaigų ir mokėjimo įstaigų klientų lėšų apsaugos reikalavimų įgyvendinimo⁴.

³ JK Europoje pirmauja pagal EPI/MĮ licencijų išduotą skaičių.

⁴ Pavyzdžiui, Financial Conduct Authority: „Payment Services and Electronic Money – Our Approach“. 2019 m.

1. REIKALAVIMO APSAUGOTI ĮSTAIGŲ KLIENTŲ LĖŠAS KILMĖ IR TIKSLAI

Europos Sąjungoje (toliau – ES), siekiant užtikrinti finansų rinkų stabilumą, finansų įstaigų klientai įvairiais būdais yra saugomi nuo skirtingų finansų įstaigų nemokumo pasekmių. Pavyzdžiui, kredito įstaigų klientai (indėlininkai) nuo kredito įstaigos nemokumo pasekmių yra saugomi Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/49/ES dėl indėlių garantijų sistemų įtvirtintu teisiniu reguliavimu. Ne išimtis ir EPI ir MI (toliau kartu – Įstaiga) – šių finansų įstaigų veiklą reguliuojantys ES teisės aktai numato tam tikrus reikalavimus, kuriais siekiama Įstaigos klientams suteikti apsaugą, be kita ko, nuo Įstaigos nemokumo pasekmių. Elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšų apsaugos reguliavimo pirminė koncepcija įtvirtinta dar Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2007/64/EB, dėl mokėjimų paslaugų vidaus rinkoje (toliau – PSD1). PSD1 svarstymo procedūroje Europos Centrinis Bankas pasiūlė Lėšų atskyrimu grįstą Lėšų apsaugos reguliavimą, kurio pagrindiniai principai liko nepakeisti ir priėmus PSD2. (Europos Centrinis Bankas, 2006). PSD1 svarstymo procedūroje Europos Centrinis Bankas pasiūlė tokius Lėšų apsaugos reguliavimo principus:

- (i) Lėšų, priimtų konkrečiai mokėjimo operacijai, atidėjimas;
- (ii) Lėšų, priimtų mokėjimo operacijai, atskyrimas nuo kitų lėšų, priimtų kitai nei mokėjimo paslaugų teikimo veiklai ir atskira šių lėšų apskaita;
- (iii) Lėšų laikymas atskiroje sąskaitoje, kurios pavadinimas aiškiai įvardija Lėšų apsaugos tikslą;
- (iv) mokėjimo paslaugų vartotojo Lėšų nemišymas su mokėjimo paslaugos teikėjo ar kito mokėjimo paslaugos vartotojo ar asmens lėšomis;
- (v) Lėšų apsaugojimas nuo trečiosios šalies kreditorinių reikalavimų Įstaigos atžvilgiu;
- (vi) Įstaigai tapus nemokia, Lėšos klientams turi būti gražintos nedelsiant ir pirmiau už kitus reikalavimus;
- (vii) Įstaigos nemokumo procese susidūrus su Lėšų trūkumu, Lėšos mokėjimo paslaugų vartotojams turi būti paskirstytos *pro rata* principu.

Remiantis Europos Centrinio Banko išskirtais Lėšų apsaugos reguliavimo principais, galima įvardinti tokius Lėšų apsaugos reguliavimo tikslus: (i) apsaugoti Įstaigų elektroninių pinigų turėtojus ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojus nuo Įstaigos nemokumo pasekmių; (ii) apsaugoti Lėšas nuo kitų Įstaigos kreditorių reikalavimų, nesusijusių su mokėjimo paslaugų teikimu ir (arba) elektroninių pinigų leidimu; (iii) Įstaigai nutraukus veiklą (pavyzdžiui, Įstaigos nemokumo atveju), Lėšų gražinimas turi būti vykdomas elektroninių

pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų reikalavimams teikiant prioritetą prieš kitų Įstaigos kreditorių reikalavimus.

2. REIKALAVIMAS APSAUGOTI ĮSTAIGOS KLIENTŲ LĖŠAS

2.1. Subjektai, kuriems taikomi elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšų apsaugos reikalavimai

PSD2 10 straipsnis įtvirtina reikalavimus, susijusius su mokėjimo įstaigų klientų lėšų apsauga, kurie, remiantis El. pinigų direktyva, turi būti taikomi ir EPI. Todėl EPEPII 25 straipsnis ir MII 17 straipsnis, įgyvendinantys atitinkamų direktyvų nuostatas, tiek MĮ (PSD2 ir Lietuvos Respublikos nacionalinių teisės aktų atitikties lentelė, 2015), tiek EPI atžvilgiu (El. pinigų direktyvos ir Lietuvos Respublikos nacionalinių teisės aktų atitikties lentelė, 2011) įtvirtina iš esmės tapataus turinio Lėšų apsaugos reikalavimus.

Lėšų apsaugos reikalavimai taikomi tik toms MĮ, kurių teikiamos paslaugos yra neatsiejamos nuo klientų lėšų pateikimo MĮ. Pavyzdžiui, MII 6 straipsnio 1 dalis numato, jog Lėšų apsaugos reikalavimai nėra taikomi MĮ, teikiančioms tik mokėjimo inicijavimo ir (arba) sąskaitos informacijos paslaugas, nes teikiant šias paslaugas MĮ klientas nepateikia savo lėšų arba MĮ kliento naudai negauna ir (arba) nelaiko atitinkamų lėšų (PSD2 preambulės 35 punktas). Atsižvelgiant į tai, jog EPEPII ir MII numato išimtį dėl atitinkamai 25 ir 17 straipsnyje numatytų reikalavimų taikymo tik MĮ, teikiančioms Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo (toliau – Mokėjimų įstatymas) 5 straipsnio 7 ir (arba) 8 punkte nurodytas mokėjimo paslaugas, galima daryti išvadą, jog Lėšų apsaugos reikalavimai taikomi Įstaigoms, teikiančioms bent vieną iš Mokėjimų įstatymo 5 straipsnio 1 – 6 punktuose nurodytų mokėjimo paslaugų.

Lietuvos Respublikoje galiojantis teisinis reguliavimas nenumato jokių Lėšų apsaugos reikalavimų taikymo išimčių EPI ir MĮ turinčioms ribotos veiklos licencijas, nors šiuo klausimu Europos valstybių praktika nėra vienoda. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje (ir laikotarpiu iki Brexit) Lėšų apsaugos reikalavimai nėra taikomi MĮ, turinčioms ribotos veiklos licencijas (FCA, Payment Services and Electronic Money..., 2019).

Lyginant EPI ir MĮ keliamus Lėšų apsaugos reikalavimus egzistuoja skirtumai, susiję su šių finansų įstaigų teikiamų paslaugų specifika. Pavyzdžiui, tam tikrais atvejais gali skirtis laikotarpis, per kurį Įstaigos turi apsaugoti iš klientų gautas saugotinas Lėšas, nes platesnė EPI licencijos apimtis leidžia teikti kai kurias mokėjimo paslaugas tokiu būdu, kuris reikalauja ilgesnio Lėšų laikymo (pavyzdžiui, mokėjimų sąskaitos paslauga)

(Lietuvos banko Priežiūros tarnyba, 2016). Vis dėlto, klientų Lėšų apsaugos būdai yra vienodi ir jų įgyvendinimą Lietuvoje detalizuoja tas pats teisės aktas – Lietuvos banko valdybos 2009 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 247 patvirtintas Elektroninių pinigų įstaigų ir mokėjimo įstaigų valdymo sistemos ir gautų lėšų apsaugos reikalavimo aprašas (toliau – Aprašas), nustatantis pagrindinius valdymo sistemos, vidaus kontrolės ir rizikos valdymo sistemos, vidaus audito reikalavimus ir iš elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų arba kitų mokėjimo paslaugų teikėjų gautų lėšų, skirtų naudoti kaip elektroninius pinigus ir (arba) būsimoms mokėjimo operacijoms vykdyti, apsaugos reikalavimus, kuriuos EPI ir MĮ turi vykdyti, kad būtų apsaugoti elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų interesai, o jos veikla būtų stabili, patikima ir saugi.

Taigi, PSD2 10 straipsnyje numatyti reikalavimai yra taikomi atitinkamai EPI ir MĮ, teikiančioms Mokėjimų įstatymo 5 straipsnyje 1 – 6 punktuose nurodytas mokėjimo paslaugas. Tiek EPI, tiek MĮ taikomų Lėšų apsaugos reikalavimų turinys yra tapatus, tačiau atsižvelgiant į EPI ir MĮ veiklos pobūdį gali skirtis šių reikalavimų įgyvendinimo specifika.

2.2. Saugotinos lėšos

EPEPII 25 straipsnio 1 dalis ir MII 17 straipsnio 1 dalis numato, jog Įstaigos turi apsaugoti iš elektroninių pinigų turėtojų už išleistus elektroninius pinigus gautas lėšas ir (arba) tiesiogiai iš mokėjimo paslaugų vartotojo arba kito mokėjimo paslaugų teikėjo gautas mokėjimo paslaugų vartotojų lėšas. Kitaip tariant, apsaugotos turi būti tos lėšos, kurias Įstaiga gavo teikdama Mokėjimų įstatymo 5 straipsnio 1 – 6 punktuose nurodytas mokėjimo paslaugas. Atkreiptinas dėmesys, jog EPI turi apsaugoti ir iš elektroninių pinigų turėtojų už išleistus elektroninius pinigus gautas lėšas, ir lėšas, gautas teikiant su elektroninių pinigų leidimu nesusijusias mokėjimo paslaugas (El. pinigų direktyvos 7 straipsnio 3 dalis). Pavyzdžiui, lėšoms, EPI gautoms teikiant pinigų perlaidos paslaugą, kuri nėra susijusi su elektroninių pinigų leidimu, Lėšų apsaugos reikalavimai irgi bus taikomi.

EPI ir MĮ atžvilgiu skirtingai reguliuojamas pareigos apsaugoti Lėšas pradžios momentas. EPI atveju šis momentas skiriasi priklausomai nuo to, ar Lėšos EPI pateikimos naudojant mokėjimo priemonę (pavyzdžiui, naudojantis mokėjimų kortelės paslauga), ar ne (pavyzdžiui, gaunant Lėšų pervedimą iš kitos mokėjimo sąskaitos). Remiantis EPEPII 25 straipsnio 3 dalimi, tais atvejais, kai į EPI sąskaitą Lėšos patenka atlikus mokėjimo operaciją bet kuria mokėjimo priemone, Lėšos turi būti apsaugos nuo momento, kai jos

įskaitytos į EPI sąskaitą ar kitaip pateikiamos EPI laikantis mokėjimų įstatyme nustatytų įvykdymo trukmės reikalavimų. Tokios Lėšos po elektroninių pinigų išleidimo turi būti apsaugotos ne vėliau kaip per 5 darbo dienas. Kitu atveju, remiantis EPEPII 25 straipsnio 1 dalies 1 punktu, Lėšos turi būti apsaugotos iki kitos darbo dienos pabaigos nuo jų gavimo. MĮ atveju, remiantis MII 17 straipsnio 1 dalies 1 punktu, Lėšos turi būti apsaugotos kitos darbo dienos pabaigoje, jei MĮ jas vis dar turi ir jos nėra perduotos gavėjui ar pervestos kitam mokėjimo paslaugų teikėjui.

Nevienareikšmiškai interpretuojamas pareigos saugoti Lėšas pabaigos momentas. Praktikoje ši problema ypač išryškėja tais atvejais, kai Įstaigos teikia su Lėšų tarpvalstybinio (angl. *cross –border*) pervedimu susijusias paslaugas, mokėjimo operacijoje dalyvaujant kelioms korespondentinėms finansų įstaigoms. Pavyzdžiui, Įstaigai A atliekant pinigų perlaidą gavėjui į Įstaigą C, pervedime dalyvauja tarpininkas – Įstaiga B. Esant tokiai mokėjimo grandinei kyla klausimas, iki kurio momento Įstaiga A turėtų saugoti kliento Lėšas – ar iki kol jos bus įskaitytos į Įstaigos B, ar Įstaigos C sąskaitą? Aiškesnis požiūris šiuo klausimu suformuotas Jungtinėje Karalystėje, kurioje priežiūros institucija yra išsakiusi poziciją, jog tokios Lėšos turi būti saugomos iki tol, kol jos bus įskaitytos į gavėjo mokėjimo paslaugų teikėjo (šiuo atveju Įstaigos C) sąskaitą. (FCA, *Payment Services and Electronic Money...*, 2019). Tačiau tokia pozicija kritikuotina dėl keletos priežasčių. Pirma, pateiktoje pavyzdinėje situacijoje nėra aišku, ar Įstaiga A galės nustatyti momentą, kada atitinkamos Lėšos buvo įskaitytos į Įstaigos C sąskaitą, todėl tokios taisyklės taikymas gali sukurti teisinio neapibrėžtumo situaciją – Įstaiga A niekada nebus tikra ar atitinkamos Lėšos jau pasiekė Įstaigą C. Antra, tokios taisyklės taikymas praktikoje reikštų, jog Įstaigos privalėtų atsargoje turėti papildomo kapitalo, kuriuo, esant poreikiui, būtų „padengiami“ Įstaigos klientų atliekami tarpvalstybiniai mokėjimai. Kitaip tariant, Įstaigai A pervedus Lėšas Įstaigai B ir Lėšų nebeturint savo sąskaitoje, Įstaiga A atitinkamą savo nuosavų (ar skolintų) lėšų sumą turėtų pervesti į Lėšų apsaugos sąskaitą. Tai reikštų, jog be atitinkamų įstatymų korekcijų Įstaigos kapitalo reikalavimas būtų faktiškai didesnis nei numatoma EPEPII 22 – 24 straipsniuose ir MII 14 – 16 straipsniuose.

Lietuvos teisinis reguliavimas aiškiai neapibrėžia pareigos saugoti Lėšas pabaigos momento. Viena vertus, MII numato, jog Lėšos gali būti neapsaugotos, jeigu iki kitos darbo dienos nuo jų gavimo jos buvo pervestos kitam mokėjimo paslaugų teikėjui, tačiau nėra aišku, ar ši MII 17 straipsnio 1 dalies nuostata taikoma ir Įstaigos korespondentiniams santykiams su kitomis finansų Įstaigomis, ar visgi tik santykiuose su gavėjo mokėjimo paslaugų teikėju. Kita vertus, aptariama MII nuostata aktuali tik Lėšoms, kurios buvo gautos ne anksčiau kaip prieš dvi darbo dienas, t.y. nuostatos taikymas EPI nespręstų

situacijų, kai Lėšos yra pervedamos, pavyzdžiui, iš EPI atidarytos mokėjimo sąskaitos, kurioje Lėšos buvo laikytos ilgiau nei dvi darbo dienas. Manytina, jog Įstaigos Lėšas turi saugoti iki tol, kol atitinkamos klientų Lėšos Įstaigai yra prieinamos. Pateiktą pavyzdinę situaciją būtų racionalu spręsti taip, jog Įstaiga A turėtų saugoti Lėšas iki tol, kol jos bus pervestos Įstaigai B, tačiau Įstaiga A turėtų atsakyti klientui, jei Lėšos Įstaigos C nepasieks pavyzdžiui, taikant civilinės atsakomybės institutą pagal Mokėjimų įstatymo 51 straipsnį, reglamentuojantį mokėjimo paslaugų teikėjo atsakomybę už mokėjimo operacijų neįvykdymą, netinkamą arba pavėluotą įvykdymą. Atsižvelgiant į tai, siūlytina Aprašą papildyti nuostata, apibrėžiančia pareigos saugoti Lėšas pabaigos momentą kaip momentą, iki kurio saugotinos Lėšos Įstaigai yra prieinamos arba turėtų būti prieinamos.

Atkreiptinas dėmesys, jog Įstaigos turi apsaugoti ne visų klientų lėšas, o tik elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšas, todėl Lėšų apsaugos reikalavimai netaikomi lėšoms, kurias Įstaiga gavo teikdama paslaugas, glaudžiai susijusias su elektroninių pinigų leidimu ir (arba) mokėjimo paslaugomis, tokias kaip valiutos keitimas. Įstaigos taip pat neturi apsaugoti Lėšų, gautų teikiant ne mokėjimo paslaugas (pavyzdžiui, Įstaiga neturėtų saugoti lėšų, gautų nuomojant nekilnojamąjį turtą). Kai Įstaiga su ta pačia įplauka iš kliento gauna lėšas skirtas ne tik mokėjimo, bet ir kitoms paslaugoms teikti, Įstaiga turi pareigą apsaugoti tik su mokėjimo paslaugų teikimu susijusių lėšų dalį. Remiantis EPEPI 25 straipsnio 2 dalimi ir MII 17 straipsnio 2 dalimi, jei Įstaiga su ta pačia įplauka gauna ir saugotinų, ir nesaugotinų lėšų, tačiau jų dalys nėra žinomos, Įstaiga pastarąją dalį gali apskaičiuoti remdamasi pavyzdine dalimi, kuri, Įstaigos nuomone, bus naudojama kaip elektroniniai pinigai ir (arba) mokėjimo paslaugoms teikti, jeigu tokia pavyzdinė dalis gali būti pagrįstai nustatyta remiantis ankstesniais duomenimis. Aprašas nedetalizuoja tokių duomenų sąvokos, tačiau užsienio praktikoje tokiais duomenimis dažnai laikytina ankstesnė Įstaigos kliento atliktų Lėšų pervedimų ir kita mokėjimo paslaugų naudojimo istorija (FCA, Payment Services and Electronic Money..., 2019).

Lėšų apsaugos reikalavimai kildinami iš PSD2 nuostatų, todėl saugotinomis Lėšomis laikytinos tik tos Lėšos, kurios buvo gautos teikiant į PSD2 geografinę taikymo sritį patenkančias mokėjimo paslaugas. PSD1 direktyva buvo taikoma kai tiek mokėtojo, tiek gavėjo mokėjimo paslaugų teikėjo buvimo vieta buvo ES, tačiau PSD2 numato, jog ši direktyva taikoma mokėjimo paslaugoms, teikiamoms ES. Vadinasi, saugotinomis

Lėšomis laikytinos Lėšos, gautos teikiant mokėjimo paslaugas, kai mokėtojo ir (arba⁵) gavėjo mokėjimo paslaugų teikėjas (Įstaiga) veikia ES.

Taigi, apsaugotos turi būti tos lėšos, kurias Įstaiga gavo teikdama Mokėjimų įstatymo 5 straipsnio 1 – 6 punktuose nurodytas mokėjimo paslaugas. EPI ir MI atžvilgiu skirtingai reguliuojamas pareigos apsaugoti Lėšas pradžios momentas, tačiau bet kuriuo atveju Lėšos turi būti apsaugotos kitos darbo dienos pabaigoje, jei Įstaiga jas vis dar turi. Reguliavimas dėl pareigos saugoti Lėšas pabaigos momento nėra aiškus, todėl jį siūlytina apibrėžti kaip momentą, iki kurio saugotinos Lėšos Įstaigai yra prieinamos arba turėtų būti prieinamos. Lėšų apsaugos reikalavimai netaikomi lėšoms, gautoms teikiant paslaugas, nesusijusias su elektroninių pinigų leidimu ir (arba) mokėjimo paslaugų teikimu.

⁵ Lėšų apsaugos reikalavimai bus taikomi ir kai tik vienas iš mokėjimo paslaugų teikėjų yra ES (angl. *one-leg transaction*).

3. LĖŠŲ ATSKYRIMAS LAIKANT JAS ATSKIROJE SĄSKAITOJE

Vienas iš Lėšų apsaugos būdų yra Lėšų atskyrimas nuo Įstaigos, kitų fizinių arba juridinių asmenų, kurie nėra elektroninių pinigų turėtojai ar mokėjimo paslaugų vartotojai, lėšų ir pervedant jas į atskirą sąskaitą. Įstaigų veiklą reguliuojantys teisės aktai numato, jog Lėšos yra mokėjimo paslaugų vartotojų ir (arba) elektroninių pinigų turėtojų nuosavybė ir į jas negali būti nukreipiamas išieškojimas pagal Įstaigos skolas. Nutrūkus Įstaigos veiklai (pavyzdžiui, įvykus Įstaigos bankrotui) šioje sąskaitoje esančios Lėšos turėtų būti gražinamos mokėjimo paslaugų vartotojams ir (arba) elektroninių pinigų turėtojams.

2018 m. pabaigos duomenimis, didžioji dalis Lietuvoje licencijuotų Įstaigų Lėšų yra saugoma būtent taikant Lėšų atskyrimo būdą – 76 proc. Lėšų Įstaigos laiko atskiroje sąskaitoje kredito įstaigoje (iš jų dalis laikoma Lietuvos banke), dar 13 proc. Lėšų laikoma kaip terminuotieji indėliai kredito įstaigoje. (Mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigų iš klientų gautų lėšų apsaugos didinimas, 2019).

Kaip numato EPEPII ir MIĮ atitinkamai 25 straipsnio 1 dalies 1 punktas ir 17 straipsnio 1 dalies 1 punktas, Lėšų apsaugai skirtą sąskaitą Įstaigos gali atsidaryti:

- (i) Lietuvos banke arba kitos valstybės narės centriname banke;
- (ii) Lietuvos Respublikos kredito įstaigoje (įskaitant užsienio valstybės kredito įstaigos filialą, įsteigtą Lietuvos Respublikoje), kitos valstybės narės kredito įstaigoje.

3.1. Lėšų laikymas centriname banke

Įstaiga Lėšų apsaugai skirtą sąskaitą gali atsidaryti Lietuvos banke arba kitos valstybės narės centriname banke. Europoje ne visos valstybės sudaro galimybes Įstaigai Lėšas laikyti centriname banke, tačiau pavyzdžių yra – Jungtinė Karalystė (FCA, Payment Services and Electronic Money..., 2019), Ispanija, Lietuva (sąrašas nebaigtinis). Atsižvelgiant į tai, jog ne visi ES centriniai bankai Įstaigoms atidaro Lėšų apsaugai tinkamas sąskaitas, o ir tokią galimybę suteikiantys centrinių bankai tokios sąskaitos atidarymui taiko skirtingus reikalavimus, šiame skyriuje išsamiau bus aptarta tik galimybė Įstaigai Lėšas laikyti Lietuvos banke.

Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo 25 straipsnis numato, jog Lietuvos bankas operacijoms vykdyti gali atidaryti sąskaitas kredito įstaigoms, viešiesiems subjektams ir kitiems rinkos dalyviams ir priimti turtą. Šiuo metu Įstaigos Lėšas Lietuvos banke atidarytoje sąskaitoje gali laikyti tiek, kiek tai susiję su Lietuvos banko teikiama galimybe naudotis mokėjimo sistemos CENTROLink paslaugomis. Lietuvos banko sukurta

ir valdoma mažmeninių mokėjimų sistema CENTROLink suteikia galimybę Europos ekonominėje erdvėje licencijuotoms, *inter alia*, Įstaigoms atlikti tarpinstitucinius mokėjimo pavedimus ir teikti mokėjimo paslaugas fiziniams ir juridiniams asmenims. Sistemos CENTROLink naudotojai (bankai, specializuoti bankai, kredito unijos, EPI ir MĮ) turi galimybę per Lietuvos banko infrastruktūrą atlikti kredito pervedimus, tiesioginio debeto ir momentinius mokėjimus visoje SEPA erdvėje. 2020 m. pirmo pusmečio pabaigoje CENTROLink paslaugomis naudojosi 121 finansų įstaiga, iš kurių 85 proc. - EPI ir MĮ. (Mokėjimų rinkos apžvalga, 2020). 2020 m. pabaigoje Lietuvoje buvo licencijuotos 132 Įstaigos, tačiau prie CENTROLink leidžiama prisijungti ne tik Lietuvoje licencijuotoms Įstaigoms, todėl šie duomenys tiksliai neparodo, kokia dalis Lietuvos EPI/MĮ Lėšas saugo Lietuvos banke.

Lietuvos banko valdybos 2015 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 03 –204 patvirtintos Lietuvos banko mokėjimo sistemos CENTROLink adresuojamojo BIC turėtojo sutarties sudarymo taisyklės numato, jog sąskaitą CENTROLink gali atsidaryti, *inter alia*, Įstaiga, sudariusi su Lietuvos banku atitinkamą sutartį ir atitinkanti toliau nurodytas reikalavimų grupes: (i) techniniai reikalavimai, susiję su mokėjimo sistemos veikimo specifika; (ii) nepriekaištingos reputacijos ir reikalingos kvalifikacijos reikalavimai vadovams; (iii) pakankamos priemonės pinigų plovimo ir teroristų prevencijos bei tarptautinių sankcijų reikalavimų įgyvendinimui.

Išskirtini trys esminiai šio Lėšų apsaugos būdo (Lėšas laikant Lietuvos banke) privalumai – pirma, sąskaitą Lietuvos banke gali atsidaryti bet kuri Įstaiga, t.y. šiam būdui neaktuali bankų vykdoma rizikos mažinimo strategija (ši problema plačiau aptariama šio darbo 3.2.3. poskyryje). Antra, Lietuvos bankas dėl savo specifinio statuso nepatiria nemokumo rizikos, todėl Įstaiga pasirinkdama Lietuvos banką kaip įstaigą, kurioje bus saugomos Lėšos, neturi vertinti pastarosios nemokumo, t.y. skirtingai nei saugant Lėšas kredito įstaigoje neaktuali subjekto, kuriame saugomos Lėšos, nemokumo rizika. Trečia, Lėšų apsauga Lietuvos banke yra neatsiejama nuo prisijungimo prie mokėjimų sistemos, suteikiančios Įstaigoms galimybę lygiomis teisėmis konkuruoti mokėjimų rinkoje su kitomis kredito įstaigomis, t.y. prisijungimas prie CENTROLink suteikia ne tik galimybę įgyvendinti Lėšų apsaugos reikalavimus, bet ir tam tikrus komercinius privalumus (Mokėjimų rinkos apžvalga, 2020).

Išskirtini tokie šio Lėšų apsaugos būdo trūkumai – pirma, už Lėšų laikymą CENTROLink atidarytoje sąskaitoje Lietuvos bankui atlyginama taikant 0 proc. palūkanų normą arba palūkanų normą, lygią mokamai už naudojimąsi indėliu galimybe (šiuo metu

ši norma lygi $-0,50$ proc⁶.), taikant tą dydį, kuris yra mažesnis (Mokėjimo sistemos CENTROLink adresuojamojo BIC..., 2021). Kitaip tariant, neigiamų palūkanų periodu Įstaiga turėtų mokėti palūkanas už sąskaitoje laikomas Lėšas. Visgi, toks Lietuvos banko taikomas palūkanų dydis gali būti vertinamas arba kaip privalumas, arba kaip trūkumas, priklausomai nuo rinkos sąlygų ir komercinių bankų bei kitų kredito įstaigų taikomos paslaugų kainodaros. Antra, CENTROLink sistemoje atsiskaitymai vykdomi tik euro valiuta, tad Įstaigos Lėšas gali laikyti tik šia valiuta, t.y. Įstaiga, norėdama apsaugoti Lėšas gautas ne euro valiuta, patiria valiutos keitimo išlaidas bei turi valdyti valiutos kurso pasikeitimo riziką (Mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigų iš klientų gautų lėšų apsaugos didinimas, 2019). Trečia, Įstaigoms norinčioms atsidaryti sąskaitą CENTROLink keliami nemažai techninio pobūdžio reikalavimų – Įstaiga turi turėti atpažinimo kodą (BIC) pagal ISO 9362:2014 standartą, identifikuoti savo ir savo klientų sąskaitų numerius pagal ISO 13616 –1:2020 standartą, turėti parengtą techninę ir sistemine programinę įrangą, atlikti testavimo procedūras, įrodančias jos pasirengimą veikti pagal CENTROLink techninėje dokumentacijoje nustatytus reikalavimus, užsiregistruoti Europos mokėjimų taryboje ir t.t. (Lietuvos banko mokėjimo sistemos CENTROLink adresuojamojo BIC..., 2021). Tinkamos IT struktūros vystymas, jos testavimas ir kitų minėtų reikalavimų įgyvendinimas reikalauja papildomų finansinių, žmogiškųjų ir laiko resursų. Žinoma, galbūt ne visų Įstaigų veiklos modeliams aktualus prisijungimas prie CENTROLink sistemos, tačiau akivaizdu, jog didelei daliai Įstaigų (ypač MĮ) prisijungimas prie CENTROLink yra sudėtingas uždavinys.

Tad esminė šio klientų Lėšų apsaugos būdo ypatybė yra ta, jog sąskaitą Lietuvos banke Lėšoms saugoti gali atsidaryti tik tos Įstaigos, kurios ketina naudotis mokėjimų sistemos CENTROLink paslaugomis. Esminiai šio būdo privalumai – Lietuvos bankui formaliai nepatiriant nemokumo rizikos, užtikrinamas didesnis Įstaigos veiklos stabilumas, o sąskaitos atidarymo procesui nėra aktuali kitos šalies taikoma rizikos mažinimo strategijos problematika. Be to, prisijungimas prie CENTROLink suteikia ne tik galimybę įgyvendinti Lėšų apsaugos reikalavimus, bet ir tam tikrus komercinius privalumus. Už sąskaitoje laikomas Lėšas Lietuvos bankui yra mokamos palūkanos, tačiau vertinant ar Lietuvos bankui mokamų palūkanų dydis laikytinas patraukliu, ar atvirkščiai, reikėtų atsižvelgti į komercinių bankų siūlytiną atitinkamų paslaugų kainodarą. Esminiai šio būdo trūkumai – ne visos Įstaigos turi pakankamai resursų įgyvendinti visus techninius prisijungimo prie CENTROLink sistemos reikalavimus, Lėšos Lietuvos banke gali būti

⁶ https://www.ecb.europa.eu/stats/policy_and_exchange_rates/key_ecb_interest_rates/html/index.en.html

laikomos tik euro valiuta, todėl Įstaiga patiria valiutos keitimo išlaidas bei susiduria su valiutos kurso pasikeitimo rizika.

3.2. Lėšų laikymas kredito įstaigoje

3.2.1. Reikalavimai ir privalumai

Įstaiga klientų Lėšų atskyrimą gali įgyvendinti saugodama klientų Lėšas sąskaitoje, atidarytoje kredito įstaigoje. Mokėjimų įstatymo 10 straipsnio 1 dalis (kuri taikoma ir Lėšų apsaugos sąskaitų atidarymui) įtvirtina Įstaigos teisę kreiptis į kredito įstaigą dėl mokėjimo sąskaitos ir naudotis ja tokiu mastu, kad galėtų netrukdomai ir veiksmingai teikti mokėjimo paslaugas, tačiau sutartis dėl tokios sąskaitos atidarymo yra Įstaigos ir atitinkamos kredito įstaigos susitarimo dalykas. Lėšų apsaugos reguliavimo kontekste tokie sąskaitai keliami trys reikalavimai – subjekto, tikslo identifikavimo ir sąskaitos funkcionalumo.

Pirma, tokia sąskaita gali būti atidaryta tik įstatymuose nurodytose kredito įstaigose – EPEPIĮ ir MII atitinkamai 25 straipsnio 1 dalies 1 punktą ir 17 straipsnio 1 dalies 1 punktą numato, jog Įstaiga Lėšas gali saugoti: (i) Lietuvos Respublikoje įsteigtame banke; (ii) Lietuvos Respublikoje įsteigtoje kredito unijoje; (iii) Užsienio valstybės kredito įstaigos filiale, įsteigtame Lietuvos Respublikoje; (iv) Europos Sąjungos valstybės narės kredito įstaigoje. Centrinis bankas ir minėtos finansų įstaigos sudaro baigtinį sąrašą subjektų, kuriuose gali būti saugomos Lėšos ir Lietuvos bankas ne kartą yra baudęs Įstaigas už Lėšų laikymą kitose finansų įstaigose⁷.

Antra, sutartyje su kredito įstaiga dėl tokios sąskaitos atidarymo turi būti aiškiai įvardintas sąskaitos tikslas. Aprašo 29 punktą numato, jog sutarties dėl Lėšų saugojimo sąskaitos atidarymo sąlygose turi būti nustatyta, kad atitinkama sąskaita skirta tik Lėšoms saugoti ir tvarkyti ir kad į sąskaitoje laikomas Lėšas negali būti nukreiptas išieškojimas pagal Įstaigos skolas.

Trečia, Lietuvos bankas yra išreiškęs poziciją dėl Lėšų apsaugos sąskaitos funkcionalumo – šias sąskaitas turinčioms Įstaigoms turėtų būti užtikrinta galimybė gražinti klientų Lėšas (ar jų dalį) į tą pačią Įstaigos klientų mokėjimams vykdyti skirtą mokėjimų sąskaitą, iš kurios Lėšos buvo pervestos, arba į kitą su kredito įstaiga sutartą, Įstaigos vardu atidarytą sąskaitą (Lietuvos banko 2020 m. gegužės 25 d. pozicija). Lyginant su Lėšų laikymu Lietuvos banke, išskirtini du šio Lėšų apsaugos būdo privalumai. Pirma,

⁷ Pavyzdžiui: <https://www.lb.lt/lt/naujienos/uz-netinkama-klientu-lesu-laikyma-ir-teikta-neteisinga-informacija-bauda-wallter-uab>

Lėšų apsaugos sąskaita gali būti atidaroma ne tik Lietuvos kredito įstaigose (platesnis ratas subjektų). Antra, kaip numato LR bankų įstatymo 4 straipsnio 2 dalis, bankas turi teisę teikti visas finansines paslaugas, tarp jų ir finansines paslaugas užsienio valiuta, todėl Įstaigos yra laisvos susitarti dėl Lėšų apsaugos sąskaitos platesnio funkcionalumo (Lietuvos Respublikos bankų įstatymas, 2004). Pavyzdžiui, Įstaiga ir komercinis bankas turi teisę susitarti, jog bankas Lėšas priims ne tik euro valiuta, todėl taikant šį Lėšų apsaugos būdą gali būti patiriamos mažesnės (arba išvis nepatiriamos) valiutos keitimo išlaidos, Įstaigas mažiau veikia valiutų kurso pasikeitimo rizika, t.y. šalys gali susitarti dėl Lėšų laikymo sąskaitoje įvairiomis valiutomis. Trečia, skirtingai nei Lėšas saugant Lietuvos banke, sąskaitos atidarymui nekeliama ypatingi IT infrastruktūros ar kiti panašūs techniniai reikalavimai. Tikėtina, jog už sąskaitoje laikomas Lėšas Įstaiga turės mokėti palūkanas, kurios, priklausomai nuo kredito įstaigos siūlomos kainodaros, lyginant su Lietuvos banko taikomu palūkanų dydžiu gali būti vertinamos arba kaip palankios, arba kaip nepalankios Įstaigai.

3.2.2. Pareiga rūpestingai parinkti kredito įstaigą

Formaliai, bet kuri Įstaiga, bet kurioje iš atitinkamuose teisės aktuose nurodytų kredito įstaigų gali atsidaryti sąskaitą ir joje saugoti Lėšas, o teisės aktai *expressis verbis* nenumato Įstaigoms pareigos renkantis kredito įstaigą atlikti su pastarąja susijusių rizikų vertinimą. Tačiau Lietuvos Aukščiausias Teismas (LAT) savo praktikoje yra suformavęs tokią Įstaigų veiklą reguliuojančių teisės aktų aiškinimo taisyklę, jog Apraše nurodytų rizikų, tokių kaip atsiskaitymų, likvidumo, operacinės, rinkos, sandorio šalies ir kt. valdymo sistema turi apimti ir Įstaigos pareigą rūpestingai parinkti banką (kredito įstaigą) mokėjimo sąskaitoms atidaryti, prisiimant su tuo susijusias rizikas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi, remiantis Aprašo nuostatas aiškinančia teismų praktika, Įstaiga gali atsidaryti sąskaitą klientų Lėšoms saugoti bet kurioje iš EPEPIĮ ir MIĮ atitinkamuose straipsniuose nurodytų kredito įstaigų, tačiau turi vertinti ir prisiimti rizikas, susijusias su kredito įstaigos nemokumu.

Nors tokia aplinkybė šioje nutartyje nėra minima, tačiau manytina, jog LAT formuodamas tokią teisės aiškinimo taisyklę taikė finansų maklerio įmonėms taikomo teisinio reguliavimo analogiją, nes šių finansų įstaigų klientų lėšų apsauga yra pagrįsta panašiu lėšų atskyrimo principu (Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas, 2020), o Europos Komisijos delegalios direktyvos (ES) 2017/593 4 straipsnio 1 dalyje nurodoma, jog valstybės narės turi reikalauti, kad tais atvejais, kai investicinės

įmonės klientų lėšas laiko kredito įstaigose, „jos tinkamai, apdairiai ir stropiai pasirinktų, paskirtų ir periodiškai tikrintų kredito įstaigą“.

Lietuvos bankas šiuo metu nereikalauja kredito įstaigų vertinimo įrodymų ar panašių duomenų, užtikrinančių pareigos įvertinti su kredito įstaiga susijusias rizikas vykdymą, tad nebūtų keista, jei didelė dalis Lietuvos Įstaigų apskritai nežinotų, jog joms toks reikalavimas apskritai yra taikomas. Tačiau į LAT nutartyse esančius įstatymų ir kitų teisės aktų taikymo išaiškinimus valstybės ir kitos institucijos, taikydamos tuos pačius teisės aktus turi atsižvelgti, todėl Įstaigoms pareigą vertinti su kredito įstaiga susijusias rizikas formaliai yra taikoma (Lietuvos Respublikos teismų įstatymas, 2002).

„Rūpestingo kredito įstaigos parinkimo“ pareigos tikslas minėtoje LAT nutartyje nebuvo plačiau analizuotas, tačiau atkreiptinas dėmesys, jog ši Aprašo nuostatų aiškinimo taisyklė buvo suformuota byloje, kurioje spręstas klausimas dėl Įstaigos sąskaitos, atidarytos vėliau bankrutavusiame banke, teisinio statuso. Todėl manytina, jog reikalavimu rūpestingai parinkti kredito įstaigą siekiama užtikrinti, kad Įstaigos klientų Lėšos būtų saugomos tik tose kredito įstaigose, kurios neturi akivaizdžių mokumo problemų. Teoriškai, toks reikalavimas didina Lėšų apsaugą, nes jį įgyvendinant Lėšų saugojimui turėtų būti parinkta kredito įstaiga, kurios atitiktis mokumo, reputacijos ar kitiems kriterijams nekelia jokių abejonių. Visgi, priežiūros institucijos sprendimas reikalauti Įstaigų taikyti tokį vertinimą sukeltų nemažai praktinių problemų. Pirma, Įstaigų veiklos reguliavimas šiuo metu nedetalizuoja pagal kokius kriterijus kredito įstaigos turėtų būti vertinamos. Antra, Įstaigų atžvilgiu kredito įstaigų (komercinių bankų, kredito unijų) taikoma rizikos mažinimo strategija (angl. *de-risking*) verčia abejoti Įstaigų galimybėmis tokią pareigą įgyvendinti.

Priežiūros institucijai nusprendus detalizuoti pareigos vertinti kredito įstaigą tvarką, tikėtina, jog vertinimo procesas ir kriterijai būtų panašūs į nurodytus Lietuvos Respublikos teisės aktuose, reguliuojančiuose finansų maklerio įmonės veiklą bei Jungtinės Karalystės Įstaigų veiklą reguliuojančiuose teisės aktuose. Kaip numato Finansų maklerio įmonių veiklos organizavimo ir investicinių paslaugų teikimo taisyklių 27.5. punktas, jei finansų maklerio įmonė klientų lėšas laiko kredito įstaigoje, ji privalo (Finansų maklerio įmonių veiklos organizavimo ir investicinių paslaugų teikimo taisyklės, 2018):

- (i) tinkamai, stropiai ir apdairiai parinkti, paskirti ir periodiškai tikrinti kredito įstaigą, kurioje saugomos piniginės lėšos;
- (ii) atlikdama išsamų kredito įstaigos patikrinimą (angl. *due diligence*) finansų maklerio įmonė turi apsvarstyti poreikį dėl lėšų diversifikavimo;

(iii) finansų maklerio įmonė privalo įvertinti kredito įstaigos kvalifikaciją ir reputaciją rinkoje, siekiant užtikrinti klientų teisių ir interesų apsaugą, taip pat teisinius ir reguliavimo reikalavimus bei rinkos praktiką, susijusią su klientų lėšų saugojimu, kuri galėtų neigiamai paveikti klientų teises ir interesus.

Skirtingai nei Lietuvoje, reikalavimai Įstaigų atliekamam kredito įstaigų vertinimui yra detalizuojami JK, kur priežiūros institucija yra išreiškusi poziciją, jog Įstaigos Lėšų apsaugos reikalavimų laikymosi vidaus kontrolės sistema turi apimti kredito įstaigos, su kuria sudaryti susitarimai dėl Lėšų apsaugos, vertinimą, kuris turi apimti iš esmės visus minėtus aspektus (finansų maklerio įmonės atžvilgiu) ir papildomai:

- (i) kredito įstaigos kapitalo pakankamumą ir kredito reitingą;
- (ii) santykį tarp Įstaigos laikomų Lėšų ir kredito įstaigos kapitalo dydžio;
- (iii) kredito įstaigos vykdomos investicinės, paskolų teikimo veiklos ir su jomis susijusio rizikos lygio (FCA, Payment Services and Electronic Money..., 2019).

Tikėtina, jog Lietuvoje nusprendus detalizuoti Įstaigos pareigos „rūpestingai parinkti kredito įstaigą“ įgyvendinimą, Įstaigų būtų reikalaujama vertinti kredito įstaigos: (i) kvalifikaciją ir reputaciją rinkoje, (ii) kredito įstaigos finansinės būklės rodiklių visumą.

Reikalavimo Įstaigoms vertinti kredito įstaigų kvalifikaciją ir reputaciją rinkoje pagrindumas būtų abejotinas. Iš pirmo žvilgsnio toks vertinimas gali būti paremtas viešai prieinama informacija. Pavyzdžiui, viešojoje erdvėje galima rasti informacijos apie kredito įstaigos teikiamas paslaugas, jos vadovus, kredito įstaigai priežiūros institucijų skirtas nuobaudas ir t.t., o neigiamos informacijos apie kredito įstaigos reputaciją nebuvimas irgi būtų atitinkamas indikatorius. Be to, esant galimybei, šiems tikslams galima pasitelkti kredito reitingų agentūrų, įreigstruotų ES valstybėse narėse ir Eurosistemos pripažintų kaip išorinių kredito vertinimo institucijų, skelbiamus kai kurių kredito įstaigų kredito reitingus. Tačiau euro zonos valstybių narių kredito įstaigos yra prižiūrimos Europos bankų priežiūros sistemos, kurios vienas iš uždavinių yra užtikrinti, kad būtų laikomasi ES nustatytų rizikos ribojimo taisyklių (Reglamentas (ES) Nr. 1024/2013). Lietuvoje licencijuotų kredito įstaigų priežiūrą vykdo Lietuvos bankas arba Europos Centrinis Bankas ir kol šios institucijos nepaskelbia kredito įstaigos moratoriumo ar nepradeda kitų, su kredito įstaigos nemokumu susijusių priežiūrinių veiksmy, turėtų galioti prezumpcija, jog atitinkama kredito įstaiga atitinka priežiūros institucijų keliamus reikalavimus, tenkina geros reputacijos (ar kvalifikacijos) kriterijus ir gali teikti finansines paslaugas, *inter alia*, atidaryti sąskaitas, skirtas Lėšų apsaugai. Šiuo požiūriu netiesioginis reikalavimas nepradėti dalykinių santykių su konkrečia kredito įstaiga dėl viešojoje erdvėje pateiktų publikacijų ar kitos informacijos, tariamai indikuojančios neigiamą kredito įstaigos

reputaciją, manytina, minėtai prezumpcijai (dėl kredito įstaigos atitikties teisės aktų reikalavimams) prieštarautų.

Be to, Lietuvoje taikomas finansų maklerio įmonės veiklos reguliavimas ir JK taikomas Įstaigų veiklos reguliavimas numato, jog pastarosios finansų įstaigos savo klientų lėšas laikyti gali ir ne ES valstybių kredito įstaigose. Manytina, jog tai yra esminis argumentas, pagrindžiantis poreikį šių finansų įstaigų atžvilgiu taikyti tokius aptakius reikalavimus kaip reputacijos vertinimas – pasaulyje egzistuoja tam tikros jurisdikcijos, kuriose finansinių paslaugų teikimas yra praktiškai nereguliuojamas (angl. *regulatory haven*), todėl savaime suprantama, jog lėšų saugojimas, pavyzdžiui, Kaimanų Salose įsteigtame banke, būtų pernelyg rizikingas. Be to, Įstaigos Lėšas gali saugoti tik ES kredito įstaigose, kurioms yra taikomi prudenciniai, rizikos valdymo, kapitalo reikalavimai, (pavyzdžiui pagal Reglamentą (ES) Nr. 575/2013 dėl prudencinių reikalavimų kredito įstaigoms ir investicinėms įmonėms). Atsižvelgiant į tai, reikalavimo Įstaigoms vertinti kredito įstaigos kvalifikaciją ir reputaciją pagrįstumas būtų abejotinas.

Tačiau galima išvelgti tam tikrus argumentus, pagrindžiančius reikalavimą vertinti kredito įstaigos finansinių rodiklių visumą. 2019 m. duomenimis Lietuvos banko prižiūrimų Įstaigų mokėjimo operacijų suma sudarė 16,5 mlrd. Eur., o pagal šį rodiklį didžiausias šios rinkos dalyvis užima beveik trečdalį rinkos (Elektroninių pinigų ir mokėjimo įstaigų veiklos apžvalga, 2019). Pavyzdžiui, jeigu panašaus dydžio Įstaiga nuspręstų Lėšas laikyti kredito unijoje, kurios kapitalas ir kiti finansiniai rodikliai yra akivaizdžiai neproporcingi Įstaigos veiklos mastui, tokia kapitalo ir mokėjimo operacijų disproporcija signalizuotų netoleruotiną kredito įstaigos nemokumo riziką, kurios Įstaiga turėtų vengti. Teisinis reguliavimas nenumato, kuo remiantis Įstaigos galėtų įvertinti kredito įstaigos kapitalo pakankamumą. Lietuvoje kredito įstaigoms yra taikoma finansinės atskaitomybės įstatymo 26 straipsnio 1 dalis, numatanti, jog finansinės ataskaitos ir metinis pranešimas kartu su auditoriaus išvada skelbiami viešai Juridinių asmenų registre. Teoriškai, Įstaigai, kaip profesionaliam rinkos dalyviui, šių duomenų turėtų pakakti įvertinti minėtą riziką dėl kredito įstaigos kapitalo ir kitų finansinių rodiklių neproporcingumo Įstaigos veiklos mastui. Manytina, jog siekiant šį klausimą sureguliuoti įstatymų leidėjui, teisės aktai neturėtų numatyti konkretaus kapitalo ir Lėšų proporcijos rodiklio ar panašaus detalumo reikalavimų – esminis šios priemonės tikslas turėtų būt išvengti situacijų, kuomet Įstaigos saugomų Lėšų suma yra akivaizdžiai neproporcinga kredito įstaigos veiklos mastui.

3.2.3. Rizikos mažinimo strategijos (angl. *de-risking*) keliamos problemos

Lietuvos ir Europos EPI bei MI savo veikloje susiduria su kredito įstaigų vykdoma rizikos mažinimo strategija (angl. *de-risking*) EPI/MI kaip segmento atžvilgiu. Šio reiškinių paplitimas sunkiai pamatuojamas, tačiau problemos aktualumą liudija į šią temą nukreiptas tiek Lietuvos banko⁸, tiek Europos bankininkystės institucijos dėmesys⁹. Lietuvos bankas rizikos mažinimo strategijos terminą apibūdina kaip finansų įstaigos strategiją, kai pasirenkama neteikti paslaugų klientams, kurie priskiriami didesnės pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo rizikos grupei, o ne valdyti su jais susijusią riziką (Mokėjimų rinkos apžvalga, 2020). Kitaip tariant, nemažai kredito įstaigų yra įsitikinusios, jog EPI/MI segmentas finansines paslaugas yra linkęs naudoti tikslams, susijusiems su PPTF. Rizikos mažinimo strategija Įstaigų atžvilgiu gali pasireikšti dvejopai – kredito įstaigai priimant sprendimą Lėšų apsaugos sąskaitos neatidaryti, arba ją atidarius taikyti didesnius paslaugų įkainius.

Lietuvos banko duomenimis, 2019–2020 m. daugėjo atvejų, kai Įstaigos susidurdavo su sunkumais atidaryti banko sąskaitas, skirtas klientų mokėjimams vykdyti ir (arba) jų lėšoms saugoti, taip pat ribojimais tokiomis sąskaitomis naudotis (pavyzdžiui, vykdyti mokėjimus JAV doleriais) (Mokėjimų rinkos apžvalga, 2020). Svarbu atkreipti dėmesį, jog elektroninių pinigų ir mokėjimo įstaigų sektoriaus vertinimas kaip rizikingesnio PPTF atžvilgiu turi pagrindo. Kaip pabrėžia Lietuvos bankas, kai Įstaigų vardu atidarytose banko sąskaitose yra saugomos Įstaigų klientų Lėšos arba atliekami Įstaigų klientų, kurių tapatybės ir (arba) atliekamų operacijų kredito įstaigos (bankai, kredito unijos) įprastai neturi galimybės tiesiogiai patikrinti, mokėjimai, PPTF rizika savo prigimtimi gali būti didesnė (2020 m. gegužės 25 d. Lietuvos banko pozicija). Paprasčiau tariant, kredito įstaiga pradėdama dalykinius santykius su EPI ar MI turi prisiimti dvigubą PPTF riziką – tiek sietiną su pačia Įstaiga, tiek ir su Įstaigos klientais.

Mokėjimų įstatymo 10 straipsnis įtvirtina Įstaigų teisę kreiptis į kredito įstaigą dėl sąskaitų atidarymo, o doktrinoje banko sąskaitos sutartis yra priskiriama prie viešųjų sutarčių kategorijos (Mikelėnas, p. 202, 2003), todėl formaliai žiūrint, Įstaigos turi teisę pradėti dalykinius santykius su kredito įstaiga, o pastarosios be svarbaus pagrindo negali atsisakyti tokių santykių pradėti. Be to, Europos bankininkystės institucija nurodo, jog pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos reguliavimas nereikalauja, kad, užuot

⁸ Lietuvos banko 2020 m. gegužės 25 d. pozicija „Dėl Elektroninių pinigų įstaigų ir mokėjimo įstaigų teisės naudotis kredito įstaigose atidarytomis banko sąskaitomis.

⁹ <https://www.eba.europa.eu/eba-takes-steps-address-%E2%80%98de-risking%E2%80%99-practices>

valdydamos PPTF rizikas, finansų įstaigos atsisakytų pradėti dalykinius santykius su klientų kategorijomis, kurios, jų manymu, kelia didesnę pinigų plovimo riziką ir taip ribotų finansinių paslaugų prieinamumą tam tikros vartotojų grupėms. Tačiau pagal Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos 29 straipsnio 1 dalies 2 punktą, kredito įstaiga turi turėti vidaus kontrolės procedūras, susijusias su PPTF rizikos vertinimu, t.y. kredito įstaiga turi plačią diskreciją nuspręsti, kokiais kriterijais remiantis bus atliekamas PPTF rizikos vertinimas. Kaip liudija EMA pateikiami duomenys, EPI ir MĮ veiklos kontekste šioje priešpriešoje dažnu atveju dominuoja kredito įstaigos interesus bet kokia kaina vengti su Įstaigomis sietinų PPTF rizikų (Electronic Money Association Response to EBA Call for input on „de-risking“..., 2020). Todėl „de-risking“ reiškinys vertintinas kaip veiksnys, ribojantis Įstaigų prieinamumą prie galimybės Lėšas saugoti kredito įstaigoje.

Be to, atkreiptinas dėmesys, jog Įstaigos mokėjimų rinkoje konkuruoja su kredito įstaigomis. Lietuvos banko duomenimis, 2019 m. bankų klientai atliko 88,5 proc., EPI ir MĮ klientai – 11,3 proc., o kredito unijų klientai – 0,3 proc. visų mokėjimo operacijų, atliekamų tarpininkaujant Lietuvos mokėjimo paslaugų teikėjams (Mokėjimų rinkos apžvalga, 2020). Galima kelti hipotezę, jog prie sprendimo atsisakyti pradėti dalykinius santykius su Įstaiga be kita ko prisideda ir kredito įstaigos nenoras teikti finansines paslaugas subjektui, su kuriuo yra konkuruojama toje pačioje rinkoje.

4. KREDITO ĮSTAIGOS, KURIOJE SAUGOMOS LĖŠOS, NEMOKUMAS

Įstaigai Lėšas saugant kredito įstaigoje atidarytoje sąskaitoje, kredito įstaigos nemokumas savaime neturėtų pasireikšti elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšų praradimu, nes Įstaigos klientai turi reikalavimo teisę į Įstaigą, o ne atitinkamą banką ar kredito uniją, kurioje Įstaiga laiko Lėšas, t. y. Įstaigos klientai nepatiria tiesioginės banko ar kredito unijos nemokumo rizikos. Vis dėlto, nesant teisinio reguliavimo, numatančio specialaus Lėšų teisinio statuso kredito įstaigos nemokumo kontekste, Įstaigos klientai banko ar kredito unijos nemokumo riziką patirtų netiesiogiai. Nemokiai kredito įstaigai nepakankant lėšų patenkinti Įstaigos reikalavimus dėl saugotų Lėšų, Įstaiga savo elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų reikalavimus turėtų tenkinti iš savo kapitalo. Priklausomai nuo Įstaigos finansinės situacijos, tai galėtų lemti ir pačios Įstaigos nemokumą. Kitaip tariant, egzistuoja rizika, kad kredito įstaigos, kurioje saugomos Lėšos, nemokumas gali sukelti grandininę reakciją, kuriai įvykus elektroninių pinigų turėtojai ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojai prarastų savo lėšas. Todėl siekiant atskleisti šiame skyriuje aptariamo Lėšų apsaugos būdo problematiką, svarbu įvertinti, ar teisinis reguliavimas, saugantis sąskaitose laikomų lėšų savininkus (indėlininkus) nuo kredito įstaigos nemokumo pasekmių, gali būti taikomas ir Lėšų apsaugos sąskaitose esančioms lėšoms.

Europos Sąjungoje indėlininkai nuo kredito įstaigos nemokumo pasekmių yra saugomi pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2014/49/ES dėl indėlių garantijų sistemų (toliau – IGS direktyva). Viena vertus, IGS 5 straipsnio 1 dalies d punktas numato, jog IGS direktyvos apsauga neapima finansų įstaigų (įskaitant EPI ir MI) indėlių. Kita vertus, galima pozicija, jog Lėšos laikomos kredito įstaigos sąskaitoje patenka į IGS direktyvos 7 straipsnio 3 dalį, numatančią, jog tais atvejais, kai indėlininkas neturi absoliučios teisės į sąskaitoje esančias sumas, garantija taikoma tam asmeniui, kuris turi absoliučią teisę, jeigu šis asmuo buvo arba gali būti nustatytas.

IGS direktyvos nuostatų nevienareikšmį interpretavimą Lėšų apsaugos kontekste liudija 2019 m. rugpjūčio 8 d. Europos bankininkystės institucijos pristatyta Europos priežiūros institucijų apklausa, kurios duomenimis 17 respondentų iš 11 valstybių narių mano, jog IGS direktyvos 7 straipsnio 3 dalies formuluotė yra neaiški arba galėtų būti aiškesnė, ypač kalbant apie šių nuostatų taikymą MI ir EPI kredito įstaigose atidarytose sąskaitose laikomų lėšų atžvilgiu. Europos bankininkystės institucija atkreipia dėmesį, jog skirtingų valstybių nacionalinių teisės aktų aiškinimas sprendžiant IGS direktyvos 5 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 3 dalies santykį lemia skirtingą reguliacinę politiką

(Report on the Eligibility of Deposits, Coverage..., 2019. 242 punktą). Pavyzdžiui, Liuksemburge draudimo išmokos už sumas, laikytas Lėšų apsaugos sąskaitoje, atidarytoje bankrutuojančioje kredito įstaigoje nebūtų mokamos, o Prancūzijoje Lėšoms, laikomoms kredito įstaigose, indėlių draudimas taikomas (Mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigų iš klientų gautų lėšų apsaugos didinimas, 2019).

Lietuvoje ES direktyvos nuostatas įgyvendina Lietuvos Respublikos indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymas (toliau – Indėlių draudimo įstatymas), kurio 4 straipsnio 1 dalis numato, jog indėlių draudimo suma yra lygi indėlininkui priklausančių tinkamų drausti indėlių sumai, buvusiai kredito įstaigoje indėlių draudžiamąjį įvykio dieną, tačiau ji negali būti didesnė kaip 100 000 eurų. Galimybės šio įstatymo nuostatas taikyti Lėšoms, laikomoms kredito įstaigoje atidarytoje Lėšų apsaugos sąskaitoje, vertinimas irgi nėra visiškai aiškus.

Viena vertus, Indėlių draudimo įstatymo 2 straipsnio 4 punktą numato, jog indėlių draudimo objektas nėra finansų įstaigų indėliai. Remiantis Lietuvos Respublikos finansų įstaigų 2 straipsnio 7 dalimi, į šios išimties taikymo sritį patenka ir EPI bei MI indėliai laikomi kredito įstaigoje. Įstatyme pateikiamas indėlio sąvokos apibrėžimas yra platus, apimantis, be kita ko, dėl sąskaitoje, atidarytoje kredito įstaigoje pagal banko indėlio ar banko sąskaitos sutartį, laikomų lėšų arba dėl laikinų situacijų, kai kredito įstaiga teikia finansines paslaugas, susidariusį pinigų likutį, kurį kredito įstaiga turi gražinti pagal įstatymą ar sutartį. Taigi, viena iš pozicijų analizuojamu klausimu gali būti ta, jog jei Lėšos kredito įstaigoje saugomos sąskaitoje, atidarytoje pagal banko indėlio ar banko sąskaitos sutartį, jos patenka į indėlio sąvokos apibrėžimą ir remiantis aptarta finansų įstaigos indėlių išimtimi, Lėšoms, saugomoms kredito įstaigoje, indėlių draudimo apsauga nėra taikoma. Pritarimą šiai pozicijai galima įžvelgti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje (pavyzdžiui, 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje) bei Lietuvos banko išleistoje informacinio pobūdžio medžiagoje (Mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigų iš klientų gautų lėšų apsaugos didinimas, 2019).

Kita vertus, IGS direktyvos 7 straipsnio 3 dalį Lietuvoje įgyvendina Indėlių draudimo įstatymo 6 straipsnio 3 dalis, numatanti, jog jeigu tinkamas drausti indėlis yra depozitinėje sąskaitoje, tinkamas drausti indėlis padalijamas kiekvienam fiziniam ar juridiniam asmeniui arba kitai organizacijai, kuriems priklauso depozitinėje sąskaitoje laikomos lėšos pagal jiems priklausančią indėlio dalį (Direktyvos 2014/49/ES ir Lietuvos Respublikos indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymo pakeitimo įstatymo projekto atitikties lentelė, 2015). Remiantis Indėlių draudimo įstatymo 2 straipsnio 9 dalimi, tais atvejais, kai depozitinę sąskaitą atidaręs asmuo neturi teisės į sąskaitoje esančias sumas,

garantija taikoma tam asmeniui, kurio lėšos depozitinėje sąskaitoje yra laikomos. Pavyzdžiui, A ir B nežino kam tiksliai turi būti įvykdyta pinigine prievolė, todėl jie atitinkamą sumą pinigų perveda į advokato depozitinę sąskaitą, atidarytą komerciniame banke. Šiuo atveju komercinio banko indėlininko statusą turės ne advokatas, o A ir B.

Taigi, klausimu dėl Lėšų, saugomų kredito įstaigoje atidarytoje sąskaitoje pripažinimo indėlių draudimo objektu antroji pozicija būtų tokia, jog Įstaigos neturi absoliučių teisių į Lėšas, todėl Įstaigos Lėšas gali saugoti tik depozitinėje sąskaitoje. Indėlininko statusą turėtų turėti ne finansų įstaiga (EPI arba MI), o elektroninių pinigų turėtojai ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojai, kurių atžvilgiu Indėlių draudimo įstatymas jokių draudimo apsaugos taikymo išimčių nenumato. Vertinant antrosios pozicijos pagrįstumą, svarbu įvertinti depozitinės sąskaitos ir banko sąskaitos pagrindinius skirtumus, mokėjimo paslaugų sutarties teisinio kvalifikavimo problematiką ir kitus aktualius teisinio reguliavimo aspektus.

4.1. Teisės normos, įtvirtinančios depozitinės sąskaitos statusą

Depozitinės sąskaitos teisinis statusas apibrėžiamas ne tik Indėlių draudimo įstatyme, bet ir Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Šeštoji knyga. 2021 (toliau – CK)). CK 6.56 straipsnio 1 dalyje užsimenama apie notaro, banko ar kitos kredito įstaigos depozitinę sąskaitą, o šio straipsnio 8 dalis numato, jog bankroto atveju depozitinėje sąskaitoje esančios pinigines lėšas neištraukiamos į bankrutuojančio banko ar kitos kredito įstaigos turtą, iš kurio tenkinami kreditorių reikalavimai. Vis dėlto, kasacinis teismas yra nurodęs, kad apsauga banko bankroto atveju pagal CK 6.56 straipsnio 8 dalį taikoma ne visoms depozitinėms sąskaitoms. Sprendžiant, ar tam tikrai depozitinei sąskaitai taikoma apsauga, atsižvelgiama į lėšų pervedimo į depozitinę sąskaitą pagrindą, asmens, atidariusio sąskaitą, teisinį statusą ir kitas aplinkybes, kurios patvirtintų CK 6.56 straipsnio 8 dalies taikymo sąlygas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje). Tais atvejais, kai depozitinė sąskaita neturi atitinkamo statuso pagal CK 6.56 straipsnio 8 dalį, asmenys, turintys absoliučią teisę į depozitinėje sąskaitoje esančias lėšas, turi teisę į draudimo išmoką pagal Indėlių draudimo įstatymą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje).

Kasacinis teismas taip pat yra išaiškinęs, kad bankas ir klientas gali susitarti, jog sąskaita yra depozitinė nepriklausomai nuo to, kad įstatyme tokia sąskaita *expressis verbis* nėra įvardyta kaip depozitinė ir toks susitarimas šalims turės įstatymo galią. Tokiame

susitarime, be kita ko, turi būti aiškiai ir nedviprasmiškai susitarta dėl kliento mokėjimų bankui (kredito įstaigai) už lėšų saugojimo depozitinėje sąskaitoje paslaugas ir dėl draudimo bankui (kredito įstaigai) disponuoti sąskaitoje esančiomis lėšomis. Pasak LAT, MĮ atidaryta sąskaita, kurioje atskirai saugomos mokėjimo paslaugų vartotojų gautos lėšos mokėjimo operacijoms vykdyti, gali būti laikoma depozitine sąskaita, jei sutartis dėl šios sąskaitos atitinka minėtus reikalavimus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje).

Kitaip tariant, teisiniame reguliavime ir teismų praktikoje išskiriamos dviejų rūšių depozitinės sąskaitos, kuriose esančios lėšos saugomos skirtingai:

- (i) depozitinės sąskaitos, kurių statusas įtvirtintas CK 6.56 straipsnyje ir jas gali atsidaryti tik ribotas subjektų ratas. Bankrutavus kredito įstaigai, šioje sąskaitoje esančios lėšos neįtraukiamos į kredito įstaigos turtą iš kurio tenkinami kreditorių reikalavimai, todėl lėšų savininkai turi teisę prioriteto tvarka atgauti visas depozitinėje sąskaitoje buvusias lėšas;
- (ii) depozitinės sąskaitos, kuriose esančios lėšos nuo kredito įstaigos nemokumo pasekmių pagal Indėlių draudimo įstatymą.

EPI ir MĮ su kredito įstaiga gali susitarti, jog Lėšų apsaugos sąskaita turės depozitinės sąskaitos statusą ir tokiai sąskaitai nebūtų taikoma CK 6.913 straipsnyje įtvirtinta bendroji taisyklė. Įstaigų veiklos reguliavimas nesuteikia Lėšų apsaugos sąskaitai CK 6.56 numatyto depozitinės sąskaitos statuso, taip pat neįpareigoja Įstaigų susitarti su kredito įstaigomis dėl sutartinio depozitinės sąskaitos statuso suteikimo.

4.2. Teisės normos, reglamentuojančios banko sąskaitos sutartį

Aprašo 31 punktą numato, jog Įstaiga Lėšoms saugoti gali atsidaryti šių rūšių sąskaitas: (i) mokėjimų sąskaitą ir (ii) sąskaitą, pagal indėlio, išskyrus neatšaukiamą terminuotąjį indėlį, sutartį, jeigu sutartys dėl šių sąskaitų atitinka anksčiau aptartus subjekto ir tikslo identifikavimo reikalavimus. Manytina, jog Įstaigos sutarčiai su banku ar kredito unija dėl Aprašo 31 punkte nurodytos mokėjimo sąskaitos taikomos ir LR CK XLVI skyriaus normos, reglamentuojančios banko sąskaitos sutartį. Be to CK 6.892 straipsnio 3 dalis numato, jog banko ar kitos kredito įstaigos ir indėlininko, turinčio sąskaitą santykiams taikomos CK normos, reglamentuojančios banko sąskaitos sutartį. Taigi, galima daryti išvadą, jog Aprašo nuostatos leidžia Įstaigoms sudaryti sutartį dėl klientų Lėšų apsaugos sąskaitos, kuriai būtų taikomos CK XLVI skyriaus normos. Anksčiau minėta pozicija, jog Įstaigos neturi absoliučių teisių į Lėšas, todėl Įstaigos Lėšas gali saugoti tik depozitinėje

sąskaitoje yra pagrįsta hipoteze, kad Lėšos negali būti saugomos pagal banko sąskaitos sutartį atidarytoje sąskaitoje, todėl svarbu apžvelgti šios sutarties ypatybes.

CK 6.913 straipsnio 1 numato, jog banko sąskaitos sutartimi bankas įsipareigoja priimti ir įskaityti pinigus į kliento (sąskaitos savininko) atidarytą sąskaitą, vykdyti kliento nurodymus dėl tam tikrų sumų pervedimo ir išmokėjimo iš sąskaitos bei atlikti kitokias banko atliekamas operacijas, o klientas įsipareigoja apmokėti bankui už suteiktas paslaugas ir operacijas. Šio straipsnio 2 dalis numato, jog bankas gali disponuoti kliento sąskaitoje esančiomis lėšomis su sąlyga užtikrinti kliento teisę netrukdomai disponuoti lėšomis. Banko sąskaitos sutarties nuostatos, susijusios su kliento lėšų nuosavybe doktrinoje yra aiškinamos taip, jog kai bankui (kredito įstaigai) yra perduodamos lėšos klientas neišsaugo jokių teisių į konkrečias lėšas, nuosavybės teisė į jas pereina kredito įstaigai, o klientas vietoj to turi prievolinio pobūdžio teisę pareikalauti, kad bankas šalių sutartomis sąlygomis ir tvarka perduotų tam tikrą pinigų kiekį. Savo ruožtu kredito įstaiga pakeičia įrašą kliento sąskaitoje, kurioje nurodoma, kad klientas turi atitinkamai daugiau lėšų. Toks įrašas žymi kliento reikalavimo teisės banko atžvilgiu dydį (Laurinavičius. 2006 m, p. 550). Tokiai pozicijai pritariama ir LAT praktikoje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje). Todėl darytina išvada, jog Įstaigai Lėšas saugant sąskaitoje, atidarytoje pagal banko sąskaitos sutartį, kredito įstaiga įgauna nuosavybės teises ir į lėšas, kurias Įstaiga įneša į Lėšų apsaugos sąskaitą.

Tačiau kalbant apie Įstaigos galimybę klientų Lėšas laikyti kredito įstaigoje pagal banko sąskaitos sutartį, egzistuoja tam tikri probleminiai teisės normų aiškinimo aspektai. Atsižvelgiant į banko sąskaitos sutarties ypatybę, jog pagal šią sutartį kredito įstaigai yra perleidžiama lėšų nuosavybė, nėra aišku, kaip tokia sutartis dera su MĮĮ 17 straipsnio 1 dalies 1 punktu, numatančiu, jog „mokėjimo paslaugų vartotojų lėšos, perduotos mokėjimo įstaigai mokėjimo paslaugoms vykdyti, yra jų nuosavybė ir į jas negali būti nukreiptas išieškojimas pagal mokėjimo įstaigos skolas“. Aiškindamas MĮĮ normas, įtvirtinančias lėšų atskyrimą kaip Įstaigos klientų lėšų apsaugos būdą, LAT yra konstatavęs, jog „lėšų atskyrimo principas skirtas mokėjimo įstaigos ir mokėjimo paslaugų vartotojų santykiams reguliuoti ir mokėjimo paslaugų vartotojams mokėjimo įstaigos bankroto atveju apsaugoti, kad nebūtų nukreipti išieškojimai pagal mokėjimo įstaigos prievoles į mokėjimo paslaugų vartotojų lėšas. Tačiau šis principas nėra skirtas apsaugoti mokėjimo įstaigos mokėjimo paslaugų vartotojų lėšoms kredito įstaigos, kurioje mokėjimo įstaiga turi mokėjimo sąskaitą ir kurioje laiko mokėjimo paslaugų vartotojų lėšas, bankroto atveju ir nelemia CK 6.913 straipsnyje įtvirtintos bendrosios taisyklės išimties“. Tokią išvadą teismas grindžia tuo, jog „Mokėjimo įstaigų įstatyme nėra nustatyta, kad šio įstatymo normos taikomos ne tik

mokėjimo įstaigos ir mokėjimo paslaugų vartotojų tarpusavio teisiniams santykiams, bet ir banko sąskaitos teisiniams santykiams tarp mokėjimo įstaigos ir banko (kredito įstaigos)“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje).

Vis dėlto, cituojamas LAT išaiškinimas dėl keletos aplinkybių nesuteikia aiškumo, ar Lėšų nuosavybės perleidimas kredito įstaigai yra suderinamas su MĮI norma, numatančia, jog mokėjimo paslaugų vartotojų lėšos, perduotos MĮ, yra jų nuosavybė. Pirma, PSD2 10 straipsnio 1 dalies a punktas numato, jog Lėšos „pagal nacionalinę teisę yra apsaugotos mokėjimo paslaugų vartotojų naudai nuo mokėjimo įstaigos kreditorių reikalavimų, visų pirma nemokumo atveju“. Formuluoatė aiškiai nenurodo, ar Lėšų apsaugos tikslas yra apsaugoti Lėšas tik nuo Įstaigos nemokumo, ar visgi Įstaigos nemokumas yra tik viena iš rizikų, nuo kurių Lėšos turi būti apsaugotos. Antra, nors, kaip nurodo LAT, MĮI normos nėra taikomos Įstaigos santykiams su kredito įstaiga, tai nereiškia, jog perleisdama Lėšų nuosavybę kredito įstaigai, Įstaiga nepažeidžia santykių su savo klientais (MĮI 17 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Be to, pagal po šios LAT nutarties priėmimo atnaujintoje Aprašo redakcijoje 29 punkte įtvirtintą Lėšų apsaugos sąskaitos tikslo identifikavimo reikalavimą, Įstaigos sutartyse su kredito įstaiga turi įrašyti, jog „atitinkama sąskaita skirta tik Įstaigai perduotų elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšoms <...> saugoti ir tvarkyti ir kad šios lėšos <...> išlieka jas perdavusių elektroninių pinigų turėtojų ir mokėjimo paslaugų vartotojų nuosavybė“. Todėl doktrinoje ir teismų praktikoje pateikiamas banko sutarties nuostatų aiškinimas, kai pagal banko sąskaitos sutartį nuosavybė į Lėšas pereina kredito įstaigai neatitinka MĮI, Apraše įtvirtinto ir į sutartis dėl Lėšų apsaugos sąskaitos atidarymo reikalaujamo perkelti principo, kad mokėjimo paslaugų vartotojų lėšos išlieka mokėjimo paslaugų vartotojų nuosavybė.

Taigi, remiantis CK XLVI skyriaus normomis, Įstaiga, saugodama Lėšas pagal banko sąskaitos sutartį, kredito įstaigai perleidžia Lėšų nuosavybės teisę. Abejotina, ar tokios sutarties sudarymas atitinka Įstaigų veiklą reguliuojančiuose teisės aktuose numatytą principą, jog mokėjimo paslaugų vartotojų lėšos perduotos Įstaigai yra jų nuosavybė. LAT praktikoje pateikiama pozicija, jog pastarasis principas nėra skirtas apsaugoti Įstaigos Lėšas nuo kredito įstaigos bankroto, tačiau tai nereiškia, jog Įstaiga perleisdama Lėšų nuosavybę kredito įstaigai šio principo nepažeidžia santykiuose su mokėjimo paslaugų vartotojais.

4.3. Įstaigos ir jos klientų santykių kvalifikavimo kaip turto patikėjimo vertinimas

Siekiant įvertinti, ar Lėšos gali būti saugomos sąskaitoje, atidarytoje pagal banko sąskaitos sutartį (sudarytą pagal CK XLVI skyriaus normas), taip pat svarbu išsiaiškinti, ar mokėjimo paslaugų sutartis (teisiniai santykiai susiklostantys tarp Įstaigos ir elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų) suteikia Įstaigai teisinį pagrindą sudaryti sutartį dėl Lėšų apsaugos banko sąskaitos ir taip perleisti Lėšų disponavimo teisę kredito įstaigai.

Lietuvos teismų praktikoje vyrauja teiginys, jog Įstaigos klientų Lėšas valdo patikėjimo teise (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje). Atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvos civilinės teisės kontekste patikos institutas (ypač atsirandantis sutarties pagrindu) yra retai taikomas/naudojamas, mažai plėtotas teismų praktikoje ir atitinkamo reguliavimo klausimais egzistuoja ribota doktrininė informacija. Teisės doktrinoje nurodoma, jog turto patikėjimo teisės turinį, kaip ir nuosavybės teisės turinį, sudaro naudojimo, valdymo ir disponavimo teisės, tačiau šių teisių apimtis yra siauresnė nei nuosavybės teisės, nes nuosavybės teise į patikėjimo teise perduodamą turtą išlieka patikėtoji (Baranauskas E. ir kt. Daiktinė teisė, 2010 p. 197). LAT minėtose nutartyse neargumentavo turto patikėjimo instituto taikymo ir kodėl apskritai Įstaigų ir jos klientų santykių kontekste toks terminas buvo minimas, tačiau manytina, jog taip kvalifikuojant Įstaigos ir klientų santykius buvo taikoma analogija pagal finansų maklerio įmonės veiklos teisinį reguliavimą, kuris *expressis verbis* numato, jog finansų maklerio įmonė klientų lėšas privalo laikyti patikėjimo pagrindais atskirai nuo savo lėšų (Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas). LR CK L skyriaus normas (turto patikėjimas) taikant Įstaigos ir elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų teisiniams santykiams, būtų galima daryti išvadą, jog Įstaigos, kaip turto patikėtiniai, turi teisę perleisti kredito įstaigos klientų (patikėtojų) Lėšų disponavimo teisę ir atitinkamai sudaryti banko sąskaitos sutartį, nes turto patikėjimo teise suteikia patikėtinui teisę disponuoti patikėtojo perduotu turtu nepaisant to, jog turto perdavimas kitam asmeniui patikėjimo teise nepakeičia turto nuosavybės teisės. Visgi, egzistuoja tam tikri Įstaigų traktavimo kaip mokėjimo paslaugų vartotojų patikėtinių probleminiai aspektai.

Pirma, nėra aišku kokių pagrindų turto patikėjimo teisiniai santykiai galėtų susiklostyti tarp Įstaigos ir jos klientų. CK 4.108 straipsnis numato, jog turto patikėjimo teisės atsiradimo pagrindais gali būti, be kita ko, įstatymas arba sutartis. LAT minėtose

nutartyse pažymėjo, jog turto patikėjimo teisiniai santykiai atsiranda ne tik turto patikėjimo sutarties pagrindu, bet ir įstatymo pagrindu, tačiau teisės aktuose, reglamentuojančiuose Įstaigų veiklą, nėra nuostatų, nurodančių, jog Įstaigos klientų lėšas valdo, naudoja ar disponuoja jomis turto patikėjimo teise. Be to, įstatymas dažniau įvardina teisinius santykius, kuriems susiklostant gali kilti turto patikėjimo teisė ir šiuose santykiuose turto patikėjimo teisė atsiranda esant kitiems juridiniams faktams, tokiems kaip sutartis (pavyzdžiui LR finansinių priemonių rinkų įstatymo 13 str. 8 d.) (Sakavičius, 2011, 85 p.). Manytina, jog turto patikėjimo santykiai tarp mokėjimo paslaugų teikėjo ir mokėjimo paslaugų gavėjo gali atsirasti tik sutarties pagrindu, tačiau CK 6.959 straipsnis, reglamentuojantis esmines turto patikėjimo sutarties sąlygas, numato, jog turto patikėjimo sutartyje privalo būti nurodyta, kad turtas yra perduodamas patikėjimo teise. Minėtose nutartyje LAT nenagrinėjo, ar mokėjimo paslaugų sutartyse tokios nuostatos egzistavo, o ir apskritai abejotina, ar šiuo metu Lietuvoje veikiančios Įstaigos tokias nuostatas linkusios įtraukti į su klientais sudaromas sutartis. Pavyzdžiui, įvertinus keleto Lietuvos Įstaigų bendrąsias mokėjimo paslaugų sąlygas, atitinkamų nuostatų nebuvo rasta¹⁰.

Antra, abejotina, ar Įstaigų ir jos klientų faktiniai santykiai atitinka turto patikėjimo instituto tikslą. Kaip nurodo A. Smaliukas, bendroji Lietuviško turto patikėjimo teisės idėja yra ta, kad patika leidžia turto savininkui dalį savo turto pervesti į fondą (nuosavybės teisės kompleksą) ir taip sukurti atskirą nuosavybės teisių objektą, kurį administruoja kita šalis – valdytojas. Turto perdavimas kitam asmeniui patikėjimo teise nepakeičia turto nuosavybės teisės, o perduoto turto savininku ir toliau lieka patikėtojas (Smaliukas, 2017, 189 p.). Abejotina, ar kliento, naudojančio, pavyzdžiui, Įstaigos teikiamas mokėjimo sąskaitos paslaugas tikslas yra sukurti atskirą nuosavybės teisių objektą, kurį (sąskaitoje esančias lėšas) administruotų Įstaiga.

Mokėjimo paslaugų sutarties kvalifikavimas pagal CK L skyriaus normas keltų nemažai praktinių problemų. Pavyzdžiui, neaišku kaip turėtų būti derinamos išieškojimo procesą reglamentuojančios teisės normos su CK 6.961 straipsnio 2 dalimi, numatančia, jog išieškoti pagal patikėtojo kreditorių ieškinius iš turto, perduoto patikėjimo teise, draudžiama, išskyrus atvejus, kai patikėtojui iškeliami bankroto byla ar jis tampa nemokus. Nemanytina, jog kuriant atitinkamą teisinį reguliavimą įstatymo leidėjo tikslas buvo įtvirtinti taisyklę, jog skolininko turtas, laikomas Įstaigoje atidarytoje sąskaitoje, galėtų būti išieškomas tik skolininkui tapus nemokiu. Be to, šiuo metu praktikoje vykdant išieškojimą, Piniginių lėšų apribojimų informacinėje sistemoje atitinkami subjektai gali duoti

¹⁰ <https://www.paysera.lt/v2/lt-LT/sutartys/bendroji-mokejimo-paslaugu-sutartis-verslui>;
<https://connectpay.com/legal-documents/>

besąlygišką nurodymą nurašyti konkrečią sumą iš skolininko sąskaitoje EPĮ ir pervesti ją į nurašymo nurodymo teikėjo nurodytą sąskaitą kredito įstaigoje (Piniginių lėšų apribojimų informacinės sistemos nuostatai, 2012). Taip pat nėra aišku, kaip praktikoje turto patikėjimo teisės turinys turėtų būti derinamas su MII 4 straipsnio 5 dalyje ir EPEPII 12 straipsnio 5 dalyje numatytu draudimu Įstaigoms priimti indėlius ar kitas gražintinas lėšas iš neprofesionalių rinkos dalyvių.

EPEPII 25 straipsnio 1 dalies 1 punktą numato, jog elektroninių pinigų turėtojų lėšos, perduotos EPĮ, yra jų nuosavybė, tačiau EPEPII 2 straipsnio 1 dalis elektroninius pinigus apibrėžia kaip elektroninių pinigų leidėjams gavus lėšų iš fizinių arba juridinių asmenų į apyvertą išleidžiama piniginę vertę, išreikštą kaip reikalavimą jos leidėjui. Kaip nurodo LAT, už išleistus elektroninius pinigus sumokėta pinigine verte tampa elektroninių pinigų turėtojo reikalavimo teise bet kada, kai tos vertės turėtojas nuspręs, pareikalauti iškeistą vertę gražinti atgal ir atgauti elektroninių pinigų leidėjui mainais už elektroninius pinigus perduotas lėšas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje). Remiantis EPEPII 6 straipsniu ir minėta LAT praktika, manytina, jog perduodamas lėšas EPĮ jos klientas perduoda ir atitinkamų lėšų nuosavybės teises EPĮ, tačiau mainais gauna nominalios vertės elektroninius pinigus ir reikalavimo teisę į EPĮ šiuos el. pinigus bet kada pareikalavus išpirkti. Kitokia šio reguliavimo interpretacija reikštų, jog elektroninių pinigų turėtojas turi nuosavybę ir į lėšas, perduotas EPĮ už išleistus el. pinigus ir pačius el. pinigus. Remiantis minėtais argumentais galima daryti išvadą, jog nuostata dėl elektroninių pinigų turėtojų lėšų nuosavybės EPEPII atsirado klaidingai į Lietuvos Respublikos nacionalinę teisę perkeltant PSD2 nuostatas dėl klientų Lėšų apsaugos (Direktyvos 2009/110/EB ir Lietuvos Respublikos nacionalinių teisės aktų atitikties lentelė, 2011). Pavyzdžiui, Airijos teisiniame reguliavime EPĮ atžvilgiu nuostatų dėl elektroninių pinigų turėtojų lėšų nuosavybės nenumatoma (S.I. No. 6/2018 – European Union (Payment Services) Regulations, 2018). Todėl manytina, jog iš EPEPII ir Aprašo turėtų būti pašalintos nuostatos, numatančios, jog „elektroninių pinigų turėtojų lėšos, perduotos elektroninių pinigų įstaigai, yra jų nuosavybė“. Nuosekliai laikantis minėtos pozicijos, turto patikėjimo koncepcijos taikymas kvalifikuojant teisinius santykius tarp EPĮ ir jos klientų kritikuotinas, nes EPĮ negali turto patikėjimo teise valdyti lėšų, kurios jai pačiai priklauso nuosavybės teise.

Taigi, Lietuvos teismų praktikoje vyraujantis teiginys dėl Įstaigos Lėšų valdymo patikėjimo teise yra kritikuotinas. Nėra aišku, kokių pagrindu tokie santykiai galėtų susiklostyti tarp Įstaigos ir mokėjimo paslaugų vartotojų ir (arba) elektroninių pinigų turėtojų, o mokėjimo paslaugų vartotojo poreikis gauti mokėjimo paslaugas nėra sietinas

su tikslu sukurti atskirą nuosavybės teisių objektą. Mokėjimo paslaugų sutarties kvalifikavimas pagal CK L skyriaus normas keltų nemažai praktinių problemų ir prieštarautų elektroninių pinigų leidimo reguliavimui.

4.4. Mokėjimo paslaugų sutarties teisinio vertinimo alternatyvos

Atmetus galimybę Įstaigos ir jos klientų sutartinius santykius traktuoti kaip turto patikėjimą, kyla šių santykių kvalifikavimo alternatyvų klausimas. Tačiau mokėjimo paslaugų sutarties (santykių, tarp Įstaigos ir elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų) teisinis kvalifikavimas yra keblus uždavinys dėl poros priežasčių. Pirma, teisės doktrinoje ir *soft law* šaltiniuose, tokiuose kaip Lietuvos banko ar Europos bankininkystės institucijos, šis klausimas nebuvo plačiai analizuotas. Antra, Įstaigai Lėšos pateikiamos teikiant skirtingas, Mokėjimų įstatymo 5 straipsnio 1 - 6 punktuose nurodytas mokėjimo paslaugas, t.y. egzistuoja platus spektras mokėjimo paslaugų teikimo modelių, kuriuos įgyvendinant, Įstaigai yra pateikiamos Lėšos. Taigi, šiame skyriuje mokėjimo paslaugų sutarties kvalifikavimas bus apžvelgiamas vertinant dvi konkrečias Įstaigų teikiamas paslaugas.

Kaip nurodo Lietuvos bankas, 2019 m. Įstaigų vykdyta veikla buvo koncentruota, be kita ko, į su mokėjimo sąskaitų tvarkymu susijusias paslaugas (Lietuvos bankas, 2019). Mokėjimų įstatymo 2 straipsnio 34 dalis mokėjimo sąskaitą apibrėžia kaip vieno ar kelių mokėjimo paslaugų vartotojų atidarytą sąskaitą, naudojamą mokėjimo operacijoms vykdyti. Reglamentavimo tikslais mokėjimo sąskaita apibrėžiama itin plačiai, kad apimtų bet kokias mokėjimo sąskaitas, iš kurių ir į kurias galima atlikti mokėjimo operacijas (Pozicija dėl lėšų laikymo sąskaitose, 2016). Atkreiptinas dėmesys, jog skiriasi EPI ir MĮ atidaromų mokėjimo sąskaitų funkcionalumas – į MĮ atidarytą sąskaitą lėšos gali būti įmokamos tik konkrečioms mokėjimams atlikti, kai tuo tarpu EPI atidarytoje mokėjimo sąskaitoje elektroniniai pinigai gali būti laikomi iki jų išpirkimo, t.y. neribotą laiko tarpą. Manytina, jog sutartis su EPI, kurios dalykas yra mokėjimo sąskaitos paslauga (Mokėjimų įstatymo 5 straipsnio 1 - 6 punktuose nurodytos paslaugos) turi LR CK XLVI skyriuje įtvirtintos banko sąskaitos sutarties bruožų. LR CK 6.913 straipsnio 1 dalis numato, jog banko sąskaitos sutartimi bankas įsipareigoja priimti ir įskaityti pinigus į kliento (sąskaitos savininko) atidarytą sąskaitą, vykdyti kliento nurodymus dėl tam tikrų sumų pervedimo ir išmokėjimo iš sąskaitos bei atlikti kitokias banko atliekamas operacijas, o klientas įsipareigoja apmokėti bankui už suteiktas paslaugas ir operacijas. Sudarant mokėjimo paslaugų sutartį su EPI galima susitarti dėl visų esminių banko sąskaitos sutarties sąlygų:

kliento pinigų priėmimas ir įskaitymas į sąskaitą (Mokėjimų įstatymo 5 straipsnio 1 - 4 punktuose nurodytos paslaugos); kliento nurodymų dėl tam tikrų sumų pervedimo (Mokėjimų įstatymo 5 straipsnio 3 ir 4 punktuose nurodytos paslaugos) ir išmokėjimo iš sąskaitos (Mokėjimų įstatymo 5 straipsnio 1 - 4 punktuose nurodytos paslaugos) vykdymas. CK XLVI skyriaus normos reglamentuoja tam tikrus santykius, kurie negalėtų atsirasti tarp Įstaigos ir jos klientų dėl siauresnės Įstaigos finansinių paslaugų licencijos apimties lyginant su bankais, tačiau ši specifiška nėra esminių banko sąskaitos sutarties sąlygų dalis. Pavyzdžiui, šalis gali susitarti, kad bankas nedisponuos sąskaitoje esančiomis lėšomis ar nemokės palūkanų už sąskaitoje laikomas lėšas. Šių nuostatų pritaikomumą praktikoje patvirtina ir Lietuvos banko patvirtintos Mokėjimo paslaugų teikimo gairės. Šių gairių 7.4.6. punktas nurodo, jog nutraukdamas mokėjimo paslaugų sutartį dėl to, kad mokėjimo sąskaita neaktyvi, mokėjimo paslaugų teikėjas turi vadovautis, be kita ko, Civilinio kodekso 6.927 straipsniu, reglamentuojančiu banko sąskaitos sutarties nutraukimą (Mokėjimo paslaugų teikimo gairės, 2021).

Taigi, mokėjimo paslaugų sutartis dažnu atveju turi banko sąskaitos sutarties (LR CK XLVI) bruožų, todėl svarbu įvertinti, ar EPI su klientais sudarant banko sąskaitos sutartį yra įgyjama teisė elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšų nuosavybę kredito įstaigai. Viena vertus, LR CK 6.913 straipsnio 2 dalis numato, jog bankas gali disponuoti kliento sąskaitoje esančiomis lėšomis su sąlyga, jeigu užtikrina kliento teisę netrukdomai disponuoti tomis lėšomis. Kita vertus, ši nuostata nėra privaloma banko sąskaitos sutarties sąlyga, o EPI įtraukdama ją į sutartį su klientais, manytina, pažeistų EPEPII 12 straipsnio 5 dalyje numatytą draudimą EPI priimti indėlius ar kitas gražintinas lėšas iš neprofesionalių rinkos dalyvių. Todėl galima daryti išvadą, jog EPI su klientais sudarant banko sąskaitos sutartį EPI nesuteikiama teisė perleisti elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšų disponavimo teisę kredito įstaigai, nes EPI sutartiniai santykiai su elektroninių pinigų turėtojais ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojais jai tokios teisės nesuteikia.

Kaip nurodo Lietuvos bankas, 2019 MĮ dažniausiai teikė, be kita ko, pinigų perlaidos paslaugas (Mokėjimų įstatymo 5 straipsnio 6 punktas) (Lietuvos bankas, 2019). Mokėjimų įstatymo 2 straipsnio 51 dalis pinigų perlaidą apibrėžia kaip mokėjimo paslaugą, kai lėšos gaunamos iš mokėtojo, neatidarant mokėjimo sąskaitos mokėtojo arba gavėjo vardu tam, kad tam tikra suma būtų pervesta gavėjui ar gavėjo vardu veikiančiam mokėjimo paslaugų teikėjui, ir (ar) kai tokios lėšos gaunamos gavėjo vardu ir tampa jam prieinamos. Manytina, jog mokėjimo paslaugų sutartis, kurios dalykas yra pinigų perlaidos paslaugos, turi tam tikrų panašumų į pavedimo sutarties bruožus. Kaip nurodoma doktrinoje, CK 6.756

straipsnyje įtvirtinta pavedimo sutartimi viena šalis (įgaliotinis) įsipareigoja kitos šalies (įgaliotojo) vardu ir lėšomis atlikti tam tikrus teisinius veiksmus tretiesiems asmenims. Pavedimo sutartimi šalys nustato tarpusavio santykių sąlygas, o veikdamas įgaliotojo vardu įgaliotinis santykiuose su trečiaisiais asmenimis naudojasi įgaliojimu, patvirtinančiu konkrečias įgaliotinio turimas teises (Ambrasienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. 2016. p. 454). Galima būtų traktuoti, jog Įstaiga, teikdama mokėjimo perlaidos paslaugas, veikia mokėjimo kliento vardu, santykiuose su mokėjimo gavėjo mokėjimo paslaugų teikėju naudojasi įgaliojimu – mokėjimu nurodymu ir atlieka pagal pavedimo sutartį sutartus veiksmus – mokėjimo perlaidą. MĮ ir mokėjimo paslaugų vartotojams susitariant dėl pavedimo teisinių santykių Įstaiga neįgyja teisės perleisti mokėjimo paslaugų vartotojų lėšų disponavimo teisės kredito įstaigai, nes remiantis CK 6.757 straipsniu, šios sutarties dalykas yra sietinas ne su nuosavybės teisių perleidimu, o įgaliojimu atlikti tam tikrus veiksmus, susijusius su įgaliotojo turtu.

4.5. Lėšų apsaugos sąskaita, turinti depozitinės sąskaitos statusą

Atsižvelgiant į tai, jog, kvalifikuojant Įstaigos ir mokėjimo paslaugų vartotojų ir (arba) elektroninių pinigų turėtojų santykius pagal CK XLVI ir (arba) CK XLVII skyriaus normas, Įstaiga neįgyja teisės perleisti Lėšų nuosavybės, teisinis reguliavimas (Aprašo nuostatos) leidžiantis Įstaigoms saugoti Lėšas sąskaitoje pagal banko sąskaitos sutartį (su bankui suteikiama teise disponuoti kliento sąskaitoje esančiomis lėšomis) yra nenuoseklus.

Todėl svarstyтина galimybė papildyti teisinį reguliavimą nuostatomis, numatančioms reikalavimą Įstaigai užtikrinti, kad Lėšų apsaugos sąskaita turėtų depozitinės sąskaitos statusą. Toks reikalavimas išspręstų šį teisinio reguliavimo nenuoseklumą, nes depozitinėje sąskaitoje galima laikyti kitiems asmenims nuosavybės, patikėjimo teise ar kitais pagrindais priklausančias lėšas, t.y. Lėšų laikymui tokioje sąskaitoje nėra reikalingas Lėšų nuosavybės perleidimas kredito įstaigai. Tiesa, diskutuotinas klausimas, ar Lėšų apsaugos sąskaitai depozitinės sąskaitos statusas ir atitinkama apsauga turėtų būti suteikiama pagal CK 6.56 straipsnio 8 dalį, ar visgi tokiai depozitinei sąskaitai turėtų būti taikomos Indėlių draudimo įstatymo garantijos. Viena vertus, pirmo varianto įgyvendinimui pakaktų įtvirtinti tokį reikalavimą Apraše, nes, kaip nurodoma LAT praktikoje, kredito įstaiga ir Įstaiga gali susitarti dėl CK 6.913 straipsnyje įtvirtintos bendrosios taisyklės taikymo. Siekiant tokiai sąskaitai suteikti apsaugą pagal Indėlių draudimo įstatymą, svarstytinasis poreikis koreguoti EPEPII ir MII atitinkamas nuostatas, nes Indėlių draudimo įstatyme pateikiama depozitinės sąskaitos sąvoka numato, jog tokia sąskaita gali būti atidaroma

„įstatymuose nustatytais atvejais“. Kita vertus, Indėlių draudimo įstatymas nenumato, jog įstatyme atitinkami atvejai turi būti nustatomi *expressis verbis*, todėl siūlytina teisinio reguliavimo interpretacija, jog sistemiškai aiškinant EPEPIĮ ir MII normas, įtvirtinančias Lėšų apsaugos reikalavimus ir mokėjimo paslaugų teisinį reguliavimą (santykių tarp Įstaigos ir elektroninių pinigų turėtojų bei mokėjimo paslaugų vartotojų specifika), Įstaiga turi teisinį pagrindą atsidaryti Indėlių draudimo įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje nurodytą depozitinę sąskaitą. Toks siūlymas teiktinas atsižvelgiant į tai, jog teisinis reguliavimas nenumato aiškaus teisinio mechanizmo, kaip CK 6.56 straipsnio 8 dalies nuostatų pagrindu depozitinėse sąskaitose esančias pinigines lėšas iš bankrutuojančių banko ar kitos kredito įstaigos tyрто masės išskirti nepažeidžiant kitų kreditorių teisių ir teisėtų interesų, todėl teisinis reguliavimas saugant Lėšas tik pagal CK 6.56 straipsnio 8 dalies taisyklę būtų komplikuoatas (Įstatymo projekto XIIP-915 aiškinamasis raštas, 2013).

Visgi, įtvirtinus tokį reikalavimą, būtų susidurta su kitomis problemomis. Lėšų apsaugos sąskaitoje esančioms Lėšoms būtų suteikta papildoma apsauga nuo kredito įstaigos nemokumo pasekmių, tačiau šiuo metu galiojančių Indėlių draudimo įstatymo nuostatų, įgyvendinančių IGS direktyvos 7 straipsnio 3 dalyje numatytą absoliutaus lėšų savininko (angl. *see-through approach*) principą, taikymas mokėjimo paslaugų vartotojų ir elektroninių pinigų turėtojų atžvilgiu keltų nemažai praktinių problemų. Be to, toks reikalavimas gali mažinti Įstaigų prieinamumą prie sąskaitų kredito įstaigose, kaip Lėšų apsaugos būdo.

Pirma, nėra aišku, kaip turėtų būti vykdomas indėlininkų identifikavimo procesas. IGS direktyvos 7 straipsnio 3 dalis gali būti taikoma tik tuo atveju, jeigu absoliučią teisę į sąskaitoje esančias sumas turintis asmuo buvo arba gali būti nustatytas iki tos dienos, kurią atitinkama administracinė institucija priima sprendimą, jog atitinkamas indėlis yra gražintinas. Tačiau IGS direktyva neįtvirtina reguliavimo, kaip ir pagal kokią procedūrą tokie asmenys turėtų būti nustatomi ir šis klausimas yra paliktas ES valstybių narių kompetencijai (Report on the Eligibility of Deposits, Coverage..., 2019). Lietuvoje atitinkamą indėlininkų nustatymo procedūrą reglamentuoja Indėlių draudimo įstatymo 6 straipsnio 3 dalis, numatanti, jog kiekvienas asmuo, atidarydamas kredito įstaigoje sąskaitą, kurioje bus laikomos tik kitiems asmenims nuosavybės, patikėjimo teise ar kitais pagrindais priklausančios lėšos, privalo kredito įstaigai nurodyti, kad atidaroma sąskaita yra depozitinė sąskaita, nurodyti įstatymą, kuriuo vadovaujantis atidaryta ši sąskaita, ir kredito įstaigos arba valstybės įmonės „Indėlių ir investicijų draudimas“ reikalavimu per 5 darbo dienas pateikti duomenis apie šioje sąskaitoje laikomas kiekvienam asmeniui priklausančias lėšas. LAT praktikoje ši nuostata yra aiškinama taip, jog šiuo atveju Įstaigai

neužtektų nurodyti, jog sąskaitoje laikomos Įstaigos klientų Lėšos, o reikėtų pateikti duomenis, kokia konkreti pinigų suma atitinkamoje sąskaitoje priklauso konkrečiam Įstaigos klientui duomenų teikimo dieną (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje). Visgi, Įstaigos elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšų savininkų sudėtis bei Lėšų suma nuolat keičiasi ir praktikoje būtų susiduriama su situacija, kuomet Įstaiga pateikia duomenis apie Lėšų apsaugos sąskaitoje laikytų lėšų savininkus, tačiau iki priimant sprendimą išmokėti indėlių draudimo išmoką ši sudėtis pasikeičia. Be to, *de facto* Įstaigos VĮ „Indėlių ir investicijų draudimas“ pateikta informacija gali būti netiksli dėl Įstaigos klientų inicijuotų operacijų, atliktų per kitas kredito įstaigas, Lietuvos banką ir pan.

Antra, nėra aišku, kaip būtų užtikrinamas teisingų duomenų teikimas VĮ „Indėlių ir investicijų draudimas“ ir/ar kredito įstaigai - nenustačius aiškesnių, ir labiau prie Įstaigų veiklos specifikos pritaiktų tokių pranešimų teikimo tvarkos principų, įvykus draudžiamajam įvykiui Įstaigai gali kilti paskatos tikslingai priskirti klientus konkrečiai kredito įstaigai taip, kad kuo daugiau Lėšų patektų į apdraustąjį indėlį (Mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigų iš klientų gautų lėšų apsaugos didinimas, 2019).

Trečia, Indėlių draudimo įstatymo 4 straipsnis numato, jog indėlių draudimo suma yra lygi indėlininkui priklausančių tinkamų drausti indėlių sumai, buvusiai kredito įstaigoje indėlių draudžiamąjį įvykio dieną, tačiau ji negali būti didesnė kaip 100 000 eurų. Kadangi indėlių draudimo suma yra taikoma ne indėliui, o indėlininkui, tikėtina situacija, jog bankrutavusioje kredito įstaigoje, kurioje saugomos Įstaigos kliento Lėšos, Įstaigos klientas gali turėti kitų indėlių, kurių suma irgi būtų įskaityta į 100 000 eurų ribą. Tokiu atveju, dėl su Įstaigos veikla nesusijusių priežasčių elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšos nebūtų saugomos vienodai ir Įstaigų klientai atsidurtų neapibrėžtoje situacijoje, nes Įstaigos klientams daugeliu atveju nėra prieinama informacija, kurioje konkrečiai kredito įstaigoje yra saugomos jų Lėšos.

Ketvirta, kaip minėta, šiuo metu Įstaigos susiduria su problemomis gaunant prieigą prie sąskaitų kredito įstaigose, kaip Lėšų apsaugos būdo. Depozitinės sąskaitos reikalavimas šią problemą gali pagilinti. Periodinė indėlių draudimo įmoka kiekvienam indėlių draudimo sistemos dalyviui (šiuo atveju – kredito įstaigai) apskaičiuojama iš tam tikrų daugiklių dauginant pas konkretų indėlių draudimo sistemos dalyvį indėlininkų laikomų pagrindinių apdraustųjų indėlių sumą, o indėlių, kurie nėra laikytini indėlių draudimo objektais, sumos į atitinkamą skaičiavimą nėra įtraukiamos. Kitaip tariant, Lėšų apsaugos sąskaitai turint finansų įstaigos indėlio statusą, kredito įstaigos periodinė indėlių draudimo įmoka būtų mažesnė, o šiai sąskaitai turint depozitinės sąskaitos statusą –

atvirkščiai. Taigi, Aprašo papildymas depozitinės sąskaitos statuso reikalavimu gali pasireikšti didesniais tokios sąskaitos įkainiais, kuriuos padengti turėtų Įstaigos (Periodinių (ex ante) ir specialiųjų (ex post) indėlių draudimo įmokų..., 2018).

Taigi, teisinio reguliavimo korekcijų, numatančių Lėšų apsaugos sąskaitai reikalavimą turėti depozitinės sąskaitos statusą, esminis tikslas yra įtvirtinti Lėšų apsaugą nuo kredito įstaigos nemokumo pasekmių. Įtvirtinus tokį reikalavimą, praktikoje kiltų problemų dėl prie Įstaigų veiklos modelio nepritaikytos indėlininko nustatymo procedūros.

5. KITI KLIENTŲ LĖŠŲ APSAUGOS BŪDAI

5.1. Lėšų investavimas į saugų, likvidų ir mažos rizikos turtą

Įstaigų veiklą reglamentuojantys teisės aktai numato, jog Lėšų atskyrimo būdas gali būti įgyvendinamas investuojant Lėšas į saugų, likvidų ir mažos rizikos turtą, priežiūros institucijos teisės aktų nustatyta tvarka. Aprašo 37 punktą numato, jog Įstaiga turi užtikrinti, kad Lėšos, investuotos į Apraše nurodytą finansinį turtą, yra laikomos leidimą veiklai turinčio vertybinių popierių saugotojo sąskaitoje. Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymo 87 straipsnis numato, jog finansinių priemonių sąskaitas turi teisę atidaryti ir tvarkyti – finansų maklerio įmonės, kredito įstaigos ir centriniai depozitoriumai. 2018 m. pabaigos duomenimis, beveik ketvirtadalis lėšų laikomos investuotomis į saugų, likvidų, mažos rizikos turtą, tačiau didžioji dalis „investicijų“ yra terminuotieji indėliai kredito įstaigose ir tik 8 proc. visų iš klientų gautų lėšų yra investuota į skolos vertybinius popierius (Mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigų iš klientų gautų lėšų apsaugos didinimas, 2019). Minėtos konsultacijos rezultatai parodė, jog kaip viena iš problemų, lemianti šios klientų Lėšų apsaugos priemonės nepopuliarumą yra neišsamūs reikalavimai bei aiškiai neapibrėžta saugaus, likvidaus ir mažos rizikos turto sąvoka. Tiesa, nuo 2021 m. sausio 1 d. pastarąją teisinio reguliavimo problemą bandyta spręsti. Pagal atnaujintą Aprašo redakciją, saugiam, likvidžiam ir mažos rizikos turtui priskiriama:

- (i) skolos vertybiniai popieriai, kuriems pagal 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 575/2013 trečioje dalyje išdėstytos II antraštinės dalies 2 skyrių taikomi 0, 20, 50 proc. rizikos koeficientai;
- (ii) suderintojo kolektyvinio investavimo subjekto, investuojančio tik į ankstesniame punkte nurodytus skolos vertybinius popierius, investicinius vienetus;

(iii) skolos vertybinius popierius, suderintojo kolektyvinio investavimo vienetus, kurie neatitinka anksčiau minėtų reikalavimų, bet jie buvo įsigyti iki 2020 m. gruodžio 31 d. ir atitiko įsigijimo metu galiojusių teisės aktų reikalavimus.

Remiantis Aprašo 38 punktu, taikant šį klientų Lėšų apsaugos būdą, Įstaigos kolegialus valdymo organas turi būti patvirtinęs investavimo politiką, kurioje turi būti nustatyta: siekiamas viso investicijų portfelio saugumo ir likvidumo lygis, skolos vertybinių popierių pagal emitentus, valiutas, geografinius regionus limitai, likvidumo poreikiai per trumpalaikį ir vidutinės trukmės laikotarpį ir t.t. Be to, minėtoje politikoje gali būti numatyta, jog siekiant valdyti investicijų portfelio riziką, Įstaiga savo sąskaita ir rizika gali naudoti išvestines finansines priemones vykdydama išvestinių finansinių priemonių sandorius ir prisiimdama iš jų kylančią riziką (Aprašo 39 punktas). Atkreiptinas dėmesys, jog investicijas į išvestines finansines priemones Įstaiga gali vykdyti tik iš jai nuosavybės teise priklausančių lėšų.

Šiam klientų Lėšų apsaugos būdui yra taikomi iš esmės analogiški reikalavimai, kaip ir saugant Lėšas kredito įstaigoje – Lėšos turi būti apsaugotos laikantis įstatyme numatytų terminų, už Lėšas įgyti skolos vertybiniai popieriai gali būti laikomi tik leidimą tokiais veiksmais turinčio subjekto vertybinių popierių saugotojo atskiroje sąskaitoje, o sutartyje dėl tokios sąskaitos turi būti nurodyta, jog atitinkama sąskaita skirta tik Įstaigai perduotų elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų vertybiniams popieriams, kurie buvo įsigyti už Įstaigos iš elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų gautas lėšas, saugoti ir tvarkyti ir kad šie vertybiniai popieriai išlieka elektroninių pinigų turėtojų ir mokėjimo paslaugų vartotojų nuosavybė, ir kad į juos negali būti nukreiptas išieškojimas pagal Įstaigos skolas (Aprašo 29 punktas). Tiesa, atkreiptinas dėmesys, jog Aprašo 37 punkto formuluotė neišskiria, jog investuotas finansinis turtas gali būti laikomas tik ES licencijuotame ir tokiais veiksmais turinčio subjekto vertybinių popierių saugotojo atskiroje sąskaitoje. Todėl galima daryti išvadą, jog finansinis turtas, gautas investuojant klientų Lėšas, gali būti laikomas ir trečiosios valstybės finansų maklerio įmonės / kredito įstaigos ar kito tokiais veiksmais turinčio subjekto sąskaitoje, tačiau manytina, jog Įstaigai taikant šį klientų Lėšų būdą irgi turėtų būti taikoma pareiga „rūpestingai parinkti kredito įstaigą/finansų maklerio įmonę“, t.y. atitinkamo subjekto reputacijos, kvalifikacijos rinkoje, finansinės veiklos rodiklių visumos ir kitų aspektų vertinimas.

Šio klientų Lėšų apsaugos būdo privalumas yra susijęs su už investuotas Lėšas įgyto finansinio turto saugumu. Remiantis Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymo 87 – 89 straipsniu, finansinių priemonių sąskaitų tvarkytojai turi vadovautis

atskiros apskaitos principu, o pagal šio įstatymo 16 straipsnio 16 dalį, finansų maklerio įmonė saugodama klientams priklausančias lėšas privalo imtis priemonių, užtikrinančių klientų nuosavybės teisės apsaugą ir užkertančių kelią neteisėtam naudojimuisi klientams priklausančioms lėšomis. Be to, vertybiniai popieriai laikomi finansų maklerio įmonėje ar kredito įstaigoje nėra prarandami pastarųjų bankroto atveju, o pervedami kitai institucijai, kuri gali toliau saugoti šiuos vertybinius popierius. Taigi, kredito įstaigos bankroto atveju turtas vertybinių popierių forma yra labiau apsaugotas nei pinigai sąskaitoje. Paminėtina ir tai, jog sėkmingai investavus Lėšas, padidėja vertė turto, iš kurio būtų tenkinami mokėjimo paslaugų vartotojų ir (arba) elektroninių pinigų turėtojų reikalavimai (Mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigų iš klientų gautų lėšų apsaugos didinimas, 2019).

Trūkumai, susiję su šios klientų Lėšų apsaugos priemonės taikymu yra ne teisinio, o komercinio/finansinio pobūdžio. Pirma, dėl skirtingų veikos modelių ne visos Įstaigos turi pakankamai Lėšų, kurias galėtų investuoti ilgesniam laikui, t.y. toks Lėšų apsaugos būdas tinkamas tik dideliu mastu mokėjimo paslaugas teikiančioms Įstaigoms. Antra, nepaisant to, jog Lėšos yra investuojamos į saugų, likvidų ir mažos rizikos turtą, šie reikalavimai nevisiškai panaikina investicijų vertės praradimo riziką (Mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigų iš klientų gautų lėšų apsaugos didinimas, 2019).

5.2. Draudimas/garantija/laidavimas

Lietuvoje klientų Lėšų apsauga taikant draudimą, garantiją ar laidavimą nėra paplitusi ir apskritai nėra duomenų, jog šis būdas Lietuvos praktikoje būtų taikomas. EPEPIĮ 25 straipsnio 1 dalies 2 punktą ir atitinkamai MII 17 straipsnio 1 dalies 2 punktą numato, jog Lėšos gali būti saugomos draudimo sutartimi arba gaunant dėl šių Lėšų garantiją ar laidavimo raštą. Įstaiga minėtas sutartis gali sudaryti su toliau nurodytais subjektais:

- (i) Lietuvos Respublikos draudimo įmonė;
- (ii) Užsienio valstybės draudimo įmonės filialas, įsteigtas Lietuvos Respublikoje;
- (iii) Kitos valstybės narės draudimo įmonė, nepriklausanti tai pačiai, kaip Įstaiga, įmonių grupei;
- (iv) Lietuvos Respublikos kredito įstaiga;
- (v) Užsienio valstybės kredito įstaigos filialas, įsteigtas Lietuvos Respublikoje;
- (vi) Kitos valstybės narės kredito įstaiga, nepriklausanti tai pačiai, kaip Įstaiga, įmonių grupei.

Įstaigų veiklą reglamentuojantys teisės aktai taip pat numato, jog pagal šias sutartis draudiminis įvykis / garanto prievolė / laiduotojo pareiga įvykdyti prievolę už skolininką (Įstaigą) įvyktų / kiltų tuo atveju, jei Įstaiga negalėtų vykdyti savo įsipareigojimų klientams dėl išmokamų Lėšų, kurios turėtų būti atskirtos, jei Įstaiga taikytų Lėšų atskyrimo būdą. Kitaip tariant, pagrindinė šio klientų Lėšų apsaugos būdo idėja yra ta, jog įvykus Įstaigos bankrotui, Lėšų, kurias Įstaigos administratorius turėtų gražinti Įstaigos klientams trūkumą turėtų padengti draudimo bendrovė / laiduotojas / garantas.

Esminis šio klientų Lėšų apsaugos būdo privalumas – apsaugojus Lėšas viena iš atitinkamų priemonių Įstaiga tam tikrą Lėšų dalį galėtų naudoti savo veikloje arba laikyti sąskaitoje atidarytoje nebūtinai kredito įstaigoje, o, pavyzdžiui, kitoje EPI. Pagrindinis šio klientų Lėšų apsaugos būdo trūkumas – prieinamumas. Viešojoje erdvėje šio darbo autoriui nepavyko rasti informacijos, jog šiuo metu bent viena Lietuvoje licencijuota Įstaiga tokiu būdu saugotų bent dalį Lėšų, o ankstesnėje pastraipoje minėtos finansų įstaigos tokių produktų praktiškai nesiūlo¹¹.

6. VIDAUS KONTROLĖS PROCEDŪROS IR ĮSTAIGOS VEIKLOS NUTRŪKIMAS

6.1. Vidaus kontrolės procedūros

Aprašo 32 punktas numato, jog Įstaiga turi taikyti vidaus kontrolės procedūras, skirtas elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšų apsaugos reikalavimams užtikrinti. Įgyvendindama Lėšų apsaugos reikalavimus Įstaiga turi taikyti toliau nurodytas vidaus kontrolės procedūras.

6.1.1. Lėšų atskyrimo principas užtikrinimas

Lėšų atskyrimo principas vidaus kontrolės procedūrų kontekste sietinas su Įstaigų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose įtvirtinta nuostata, jog bankroto atveju Įstaigos administratorius apsaugotas Lėšas turi gražinti elektroninių pinigų turėtojams ir/arba mokėjimo paslaugų vartotojams. Lėšų apsaugai skirtas sąskaitas „užteršus“ kitomis, pavyzdžiui Įstaigai priklausančiomis, lėšomis kyla rizika, jog į Lėšas atitinkamoje sąskaitoje pretenduotų ir kiti Įstaigos kreditoriai, kas užvilktų Įstaigos nemokumo procesą

¹¹ Vienintelis rastas produktas - <https://adon.legal/represented-protean-risk-limited-with-introduction-of-psd-bond-to-the-lithuanian-market/>

ir Lėšų gražinimą klientams. Valdant tokią riziką, Lietuvoje ir kitose ES valstybėse narėse priežiūros institucijos kaip prevencijos priemonę taiko reikalavimą išsaugoti saugotinių lėšų „grynumą“. Aprašo 30.3. punktas numato, jog Įstaiga privalo užtikrinti, kad Lėšų saugojimo sąskaitoje bus laikomos tik elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšos. Išimtis daroma lėšoms, skirtoms kredito įstaigos taikomiems mokesčiams už sąskaitos operavimą sumokėti ir iš paslaugų vartotojų gautiems komisiniams ir kitiems mokesčiams už Įstaigos teikiamas paslaugas sumokėti. Pastaroji lėšų grupė turi būti pervesta į kitą Įstaigos vardu atidarytą sąskaitą vidaus dokumentuose nustatytu periodiškumu (Aprašo 32.2. punktas). Tiesa, tam tikros šios procedūros išimtys galimos tais atvejais, kai Įstaiga Lėšas saugo kitu nei atskyrimo būdu. Taigi, pagrindinis vidaus kontrolės procedūrų, susijusių su Lėšų atskyrimo principo užtikrinimu tikslas yra paruošti Įstaigą bankrotui taip, kad bankroto procesas kuo mažiau paliestų elektroninių pinigų turėtojus ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojus.

6.1.2. Sutikrinimo procedūra

Aprašo 34 punktas numato, jog Įstaigos vidaus kontrolės procedūros turi apimti bent lėšų sutikrinimą, kurį atliekant palyginama Lėšų saugojimo sąskaitos likučio suma pasirinktos dienos pabaigoje su elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšų, kurios turi būti apsaugotos suma. Sutikrinimo procedūrai Aprašas kelia tokius reikalavimus:

- (i) procedūros periodiškumas. Tikslaus termino Aprašas neįvardina, tačiau numatoma, jog kuo didesnė yra sumų nesutapimo rizika, tuo dažniau Įstaiga turi atlikti sutikrinimo procedūrą;
- (ii) atliktas sumų sutikrinimas turi būti dokumentuotas. Aprašas nenumato, kokie duomenys turi būti dokumentuojami, tačiau pritartina JK priežiūros institucijos pozicijai (FCA, Payment Services and Electronic Money..., 2019), jog sutikrinimo metu Įstaiga turi fiksuoti duomenis apie Lėšas, kurios turėtų būti atskirtos, ir kurios yra realiai saugotinos kredito įstaigoje. Atsižvelgiant į reguliavimo tikslą, galima daryti išvadą, jog sutikrinimo dokumentavimas turėtų būti atliekamas taip, jog Įstaigos nemokumo atveju Įstaigos administratorius ir (ar) kiti suinteresuoti asmenys galėtų atsekti klientų Lėšų apsaugos reikalavimų įgyvendinimo procesą, t.y. būtų paprasta atskirti saugotinas Lėšas ir kitas Įstaigos valdomas lėšas (pavyzdžiui, nuosavas lėšas);

- (iii) neatitikimų ištaisymas. Nustačiusi, jog Lėšų saugojimo sąskaitoje esanti suma yra nepakankama ar per didelė, Įstaiga turi identifikuoti trūkumo priežastis ir nedelsdama pervesti trūkstamą sumą į Lėšų saugojimo sąskaitą ar atitinkamai Lėšų perviršį sumažinti.

Visgi atkreiptinas dėmesys, jog Aprašo nuostatose nepakankamai atskleidžiamas sutikrinimo procedūros dokumentavimo tikslas – Aprašas numato tokį reikalavimą, tačiau aiškiai nenurodo, kodėl toks dokumentavimas yra svarbus. Todėl manytina, jog Aprašas galėtų būti pildomas nuostatomis, panašiomis į tas, kurios taikomos finansų maklerio įmonės klientų lėšų apsaugai. Finansų maklerio įmonės klientų lėšų apsaugos reikalavimus įtvirtinantis teisinis reguliavimas numato, jog Finansų maklerio įmonė turi užtikrinti, kad informacija, susijusi su klientams priklausančiomis pinigėmis lėšomis, būtų prieinama priežiūros institucijai, bankroto administratoriams ir institucijoms, atsakingoms už nemokių subjektų pertvarkymą. Tokia informacija, be kita ko, apima: duomenis apie susijusias sąskaitas ir apskaitos įrašus, leidžiančius identifikuoti kiekvieno kliento vardu saugomų piniginių lėšų likučius, išsami informacija apie sąskaitas, kuriose saugomos klientų pinigines lėšas, susitarimai, svarbūs nustatant klientų nuosavybės teisę į turtą ir pan. (Finansų maklerio įmonių veiklos organizavimo ir investicinių..., 2019). Kitaip tariant, reguliavimas galėtų aiškiai nurodyti, jog Įstaiga procesus, susijusius su Įstaigos klientų Lėšų apsauga turi dokumentuoti tokiu būdu, jog Įstaigos bankroto atveju būtų galima lengvai gauti visus duomenis, reikalingus Lėšų grąžinimui Įstaigos klientams.

6.1.3. Vidaus kontrolės procedūros, susijusios su Įstaigos tarpininkais

MII 2 straipsnio 9 dalis Mokėjimo įstaigos tarpininką (toliau – Tarpininkas) apibrėžia kaip fizinį arba juridinį asmenį, kitą organizaciją arba jos padalinį, teikiantį mokėjimo paslaugas mokėjimo įstaigos vardu. Aprašo 35 punktas numato, jog Įstaiga, kuri mokėjimo paslaugas teikia per tarpininką, turi užtikrinti, kad lėšos, kurias gavo tarpininkas ir kurias kitos darbo dienos pabaigoje tarpininkas dar turi ir dar neperdavė gavėjui ar kitam mokėjimo paslaugų teikėjui, laikomos Įstaigos vardu atidarytoje Lėšų apsaugos sąskaitoje. Aprašas taip pat patikslina šio reikalavimo vykdymą ir numato, jog Įstaiga privalo:

- (i) įsitikinti, kad tarpininkas turi dokumentuotas Lėšų atskyrimo procedūras, atitinkančias Aprašo 30.2 papunkčio reikalavimus;
- (ii) turėti nustatytas informacijos apsikeitimo ir vidaus kontrolės procedūras, kurias taikydama Įstaiga įsitikina, kad tarpininkas tinkamai atskiria Lėšas;

- (iii) į lėšų saugojimo sąskaitą pervesti nuosavų lėšų, atitinkančių Lėšų, gautų per Įstaigos vardu veikiančius tarpininkus, sumą, jeigu tarpininkas šių lėšų dar nėra pervedęs.

6.2. Aktualių Įstaigos bankroto procesą reglamentuojančių normų taikymas ir Įstaigos veiklos nutrūkimas

Kitose Europos valstybėse galima išgirsti nuomonių, jog įvykus Įstaigos bankrotui Lėšų gražinimo procesui trūksta spartumo ir efektyvumo. Dar laikotarpiu iki Brexit, JK valdžios institucija, atsakinga už viešųjų finansų ir ekonomikos politiką (*HM Treasury*) 2020 m. gruodį paskelbė viešą konsultaciją su siūlymais įvesti specialų EPI ir MI nemokumo proceso reguliavimą (*Insolvency changes for payment and electronic money institutions*, 2020). Tokių reguliavimo pokyčių poreikis grindžiamas aplinkybe, jog šioje valstybėje kai kurių Įstaigų bankroto bylos trunka ilgiau nei metus, klientai ilgą laiką neatgauna Lėšų, o iš paskutinių 6 Įstaigų bankroto atvejų (iš kurių 3 prasidėjo dar 2018 m.) tik vienos iš jų klientams Lėšos yra gražintos (2020 m. gruodžio duomenimis).

Lietuvoje Lėšų gražinimo proceso Įstaigos veiklos nutrūkimo atveju (pavyzdžiui, įvykus Įstaigos bankrotui) praktika nėra išvystyta, todėl sunku pateikti išsamų šios Lėšų apsaugos mechanizmo stadijos praktinės problematikos vertinimą.

EPEPII ir MIĮ numato, jog Įstaigų bankroto procedūras reglamentuoja Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas (toliau – JANI), jeigu šie įstatymai ir finansų įstaigų įstatymas nenumato kitaip. EPEPII 47 straipsnio 1 dalis ir MIĮ 41 straipsnio 1 dalis numato, jog Įstaigos administratorius Lėšas, į kurias negali būti nukreipiamas išieškojimas pagal Įstaigų prievoles, turi gražinti mokėjimo paslaugų vartotojams ir (arba) elektroninių pinigų turėtojams. Įstaigos bankroto administratorius pradėjęs veiklą, manytina, pirmiausia turėtų atlikti gražintinų ir saugotinų Lėšų sumų sutikrinimo procedūrą ir apskaičiuoti gražintinas Lėšas ar jų trūkumą. Šie skaičiavimai galėtų būti atliekami remiantis: (i) Įstaigos veikimo metu Lėšų apsaugos reikalavimų vykdymo proceso ir su tuo susijusios vidaus kontrolės procedūrų dokumentacijoje nurodytais duomenimis; (ii) priežiūros tikslais Lietuvos banko surinkta informacija (remiantis Lietuvos banko įstatymo 43 straipsnio 7 dalies 14 punktu, tokia informacija gali būti perduodama subjektams, vykdančioms prižiūrimų finansų rinkos dalyvių bankroto procedūras).

Kaip minėta, Įstaigų veiklą reguliuojantys teisės aktai numato, jog Įstaigos bankroto administratorius turi gražinti elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšas. Manytina, jog ši norma atitinka Europos Centrinio Banko pozicijoje, pareikštoje svarstant PSD1 priėmimą numatytus principus, jog elektroninių pinigų turėtojų

ir mokėjimo paslaugų vartotojų reikalavimai turi turėti prioritetą prieš kitus Įstaigos kreditorius, o neturint pakankamai lėšų grąžinti nemokios mokėjimo įstaigos skolas mokėjimo paslaugų vartotojams, likusios lėšos mokėjimo paslaugų vartotojams turėtų būti grąžinamos *pro rata* principu. Visgi Lietuvoje šio principo įgyvendinimo procedūra nėra aiški. Pavyzdžiui JK siūlomame Įstaigų nemokumo proceso reguliavime numatoma, jog Įstaigos bankroto administratorius turėtų išsiaiškinti, kur bankrutavusi Įstaiga saugojo Lėšas, pareikšti atitinkamus reikalavimus draudimo bendrovei (jei buvo taikomas šis Lėšų apsaugos būdas) ir atlikti kitus veiksmus, susijusius su Lėšų ir jų apsaugai skirto turto perėmimu ir organizavimu. Surinkus saugotas Lėšas būtų konstatuojama, jog iš šio atskirto turto bus tenkinami tik elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų reikalavimai (angl. *trigger of the asset pool*). Lietuvos teisinis reguliavimas nenumato normų, įtvirtinančių elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų reikalavimų tenkinimo specifinę tvarką.

Tikėtina, jog Įstaigos bankroto procese problemiškomis būtų situacijos, kuomet paaiškėtų netinkamo Lėšų atskyrimo principo įgyvendinimo faktas. Šios problemos poveikį galima iliustruoti Anglijos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 29 d. sprendimu investicinio banko Lehman Brothers bankroto byloje, kur buvo nagrinėjamas atvejis, kai atskirta buvo tik viena dalis investicinio banko klientų turto. Kita dalis faktiškai nebuvo atskirta, nors tai ir turėjo būti padaryta. Trečia dalis klientų turto net nebuvo spėta atskirti nuo banko turto dėl prasidėjusių bankroto procesų. Teismas nutarė visus klientus, kurių turtas turėjo būti apskaitomas atskirai, traktuoti ir saugoti vienodai, nepriklausomai nuo to, ar investicinis bankas faktiškai suspėjo atskirti jų turtą nuo savo, ar ne. Šis sprendimas buvo nenaudingas: (i) tiems klientams, kurių turtas buvo atskirtas, nes jiems turtą dalintis tektų su teismo „išgelbėtais“ klientais ir (ii) banko kreditoriams, nes kuo daugiau klientų turto atskirta nuo banko turto, tuo mažiau jo lieka kreditorių reikalavimams tenkinti (Didžiulis, 2014, p. 227, cituojant Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 29 d. sprendimą Lehman Brothers bankroto byloje. Cit. UKSC 6 [2010] EWCA Civ 917). Įstaigų veiklos kontekste Lėšų atskyrimo principas gali būti pažeidžiamas įvairiais būdais - Lėšas laikant kitoje elektroninių pinigų įstaigoje; Lėšas saugant sąskaitoje, kurios pavadinimas ir sutartis dėl jos atidarymo tokio tikslo aiškiai neidentifikuoja; Lėšų apsaugos sąskaitoje laikant ir Įstaigai nuosavybės teise priklausančios lėšos. Lietuvoje teisinis reguliavimas aiškiai nenurodo, kokios yra tokių pažeidimų pasekmės Įstaigos bankroto procese ir ar tokie pažeidimai gali būti pagrindas lėšas, gautas už išleistus elektroninius pinigus ir (arba) suteiktas mokėjimo paslaugas įtraukti į bendrą Įstaigos turtą, iš kurio bus tenkinami visų Įstaigos kreditorių reikalavimai. Galima pozicija, jog atsižvelgiant į tai, kad Įstaiga neturi

aiškiai Lėšų apsaugos tikslais atskirto turto, elektroninių pinigų turėtojai ir mokėjimo paslaugų vartotojai turėtų stoti į bendrą kreditorių eilę ir norėdami atgauti savo Lėšas turėtų sulaukti, kol jų reikalavimus pirmiausia patvirtins teismas (JANĮ 41 – 42 straipsnis). Kita vertus, EPEPIĮ ir MĮĮ Įstaigos administratorių įpareigoją grąžinti Lėšas, ir bankroto administratorius gali nuspręsti šiuos reikalavimus tenkinti iš bet kokio Įstaigos turto (JANĮ 63 straipsnio 2 dalis).

Atkreiptinas dėmesys, jog Įstaigų veiklą reguliuojantys teisės aktai Lietuvos bankui suteikia įgaliojimus taikyti Įstaigų atžvilgiu tam tikras poveikio priemones, siekiant užtikrinti Lėšų apsaugą ir tinkamą Lėšų grąžinimą dar neįvykus Įstaigos bankrotui. Pavyzdžiui, EPEPIĮ 43 straipsnio 1 dalis ir MĮĮ 37 straipsnio 1 dalis numato, jog neatidėliotiniais atvejais, kai yra duomenų apie grėsmę saugiai ir patikimai Įstaigos veiklai, siekdama apsaugoti Lėšas, priežiūros institucija turi teisę paskirti atstovą veiklos priežiūrai. Paskyrus šį atstovą, Įstaigos valdyba ir vadovai turi gauti atstovo veiklos priežiūrai sutikimą dėl kiekvieno su Įstaigos veikla susijusio sprendimo. Šis atstovas gali būti atšaukiamas dviem atvejais: (i) nustatant, kad Įstaiga gali veikti stabiliai ir patikimai; (ii) panaikinus Įstaigos licencijos galiojimą. Be to, remiantis EPEPIĮ 39 straipsniu ir MĮĮ 33 straipsniu, Lietuvos bankas, esant atitinkamiems pagrindams, turi teisę laikinai apriboti Įstaigos teisę disponuoti lėšomis, esančiomis kredito, mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigose atidarytose sąskaitose, ir kitu turtu. Manytina, jog šios poveikio priemonės galėtų būti taikomos kaip instrumentas apsaugoti Lėšas, kuomet priežiūros metu surinkta informacija rodo, jog egzistuoja Lėšų iššvaistymo ar panaši rizika, kuri gali pasireikšti Lėšų praradimu.

Lėšų grąžinimo procesas gali vykti ir Įstaigai nusprendus nutraukti veiklą arba priežiūros institucijai panaikinus arba sustabdžius Įstaigos licencijos galiojimą. Tokiu atveju, Įstaiga, kurios veiklos licencijos galiojimas panaikintas, privalo atsiskaityti su klientais paslaugų sutartyse nustatytais terminais, bet ne vėliau kaip per 15 darbo dienų po veiklos licencijos panaikinimo, grąžindama Lėšas į kliento nurodytą sąskaitą kredito arba kitoje EPI ar MĮ arba kitu klientui ir Įstaigai prieinamu būdu. Įstaiga, kurios veiklos licencijos galiojimas yra sustabdytas, atsiskaityti su klientais turėtų tik tuo atveju, jeigu klientai to prašo ir (arba) jeigu pati Įstaiga priima sprendimą netęsti licencijoje nurodytų paslaugų teikimo (Dėl reikalavimų elektroninių pinigų įstaigoms..., 2021).

IŠVADOS IR SIŪLYMAI:

1. EPI ir MI turi apsaugoti Lėšas, gautas teikiant Mokėjimų įstatymo 5 straipsnyje 1 – 6 punktuose nurodytas mokėjimo paslaugas. Pareigos saugoti Lėšas pabaigos momentą siūlytina apibrėžti kaip momentą, iki kurio saugotinos Lėšos Įstaigai yra prieinamos arba turėtų būti prieinamos. Lėšų apsaugos reikalavimai netaikomi lėšoms, gautoms teikiant paslaugas, nesusijusias su elektroninių pinigų leidimu ir (arba) mokėjimo paslaugų teikimu.
2. Įstaigų pasirenkami Lėšų apsaugos būdai yra sąlygojami ne tik teisinio reguliavimo, bet ekonominių veiksnių ir Lėšų apsaugos būdų prieinamumo rinkoje. Pavyzdžiui, egzistuoja itin maža Lėšų draudimo produkto pasiūla.
3. Net ir populiariausio Lėšų apsaugos būdo, jas laikant atskiroje sąskaitoje, prieinamumas yra ribojamas šių veiksnių: (i) Lietuvos banke Lėšų apsaugos sąskaita atidaroma tik prisijungus prie mokėjimų sistemos CENTROLink, kam reikalingi papildomi IT infrastruktūros, žmogiškieji ir kiti išteklių; (ii) Lėšų apsaugos sąskaitos kredito įstaigose prieinamumą riboja dalies kredito įstaigų EPI ir MI kaip segmento atžvilgiu taikoma PPTF rizikos mažinimo strategija (angl. *de-risking*).
4. Siūlytina nustatyti aiškius ir nedviprasmiškus kriterijus, kuriais remiantis EPI/MI turėtų būti atliekamas kredito įstaigos, kurioje planuojama atsidaryti sąskaitą Lėšų apsaugos tikslais, tinkamumo vertinimas.
5. Teismų praktikoje vyraujantis teiginys, kad Įstaigos Lėšas valdo turto patikėjimo teise yra kritikuotinas. Tais atvejais, kai sutarties dalykas yra su mokėjimo sąskaitų tvarkymu susijusios mokėjimo paslaugos ir pinigų perlaidos paslaugos, mokėjimo paslaugų sutartį siūlytina kvalifikuoti kaip mišrią sutartį, turinčią banko sąskaitos ir pavedimo sutarčių bruožų.
6. Teisinis reguliavimas, leidžiantis Įstaigai saugoti Lėšas sąskaitoje, atidarytoje pagal banko sąskaitos arba indėlio sutartį (su Lėšų disponavimo teise) yra nenuoseklus. Šiam nenuoseklumui koreguoti, Lietuvos bankui siūlytina svarstyti galimybę papildyti Aprašo nuostatas, numatant reikalavimą Įstaigai užtikrinti, kad Lėšų apsaugos sąskaita turėtų depozitinės sąskaitos statusą.
7. Užtikrinus, kad Lėšos laikomos depozitinėje sąskaitoje, būtų sukuriama papildoma Lėšų apsauga nuo kredito įstaigos, kurioje atidaryta tokia sąskaita, nemokumo pasekmių. Taip pat siektina, kad praktikoje būtų įgyvendinamas absoliučias teises į sąskaitoje turinčias lėšas asmens apsaugos principas (angl. *see-through approach*).

8. Įstatymų leidėjas ir Lietuvos bankas skiria didelį dėmesį Lėšų apsaugos reikalavimams ir jų įgyvendinimui Įstaigose veikloje, tačiau siūlytina aiškiau reglamentuoti Lėšų grąžinimo klientams Įstaigos veiklos nutraukimo grąžinimo procesus. Pavyzdžiui, aiškiau turėtų būti reglamentuojamos Lėšų atskyrimo principo pažeidimo pasekmės Įstaigos bankroto procese.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

TEISĖS NORMINIAI AKTAI

Europos Sąjungos reglamentai, direktyvos ir k. :

1. Tarybos 2013 m. spalio 15 d. reglamentas Nr. 1024/2013, kuriuo Europos Centriniam Bankui pavedami specialūs uždaviniai, susiję su rizikos ribojimu pagrįstos kredito įstaigų priežiūros politika, OJ L 287, p. 63-89.
2. Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. birželio 26 d. reglamentas Nr. 575/2013 dėl pradžios reikalavimų kredito įstaigoms ir investicinėms įmonėms, OJ L 176, p. 1-337.
3. Europos Parlamento ir Tarybos 2015 m. lapkričio 15 d. direktyva dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinoje, OJ L 337, p. 35-127.
4. Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. rugsėjo 16 d. Direktyva dėl elektroninių pinigų įstaigų steigimosi, veiklos ir riziką ribojančios priežiūros, OJ L 267, p. 7-17.
5. Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. balandžio 16 d. direktyva 2014/49/ES dėl indėlių garantijų sistemų, OJ L 173, p. 149-178.
6. Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. lapkričio 13 d. direktyva 2007/64/EB dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, OJ L 319, p. 1-36.
7. Komisijos 2016 m. balandžio 7 d. deleguotoji direktyva 2017/593, kuria papildomos Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/65/ES nuostatos dėl klientams priklausančių finansinių priemonių ir lėšų apsaugos, produktų valdymo pareigų ir taisyklių, taikomų mokesčių, komisinio atlyginimo arba bet kokios pinginės ar nepiniginės naudos teikimui arba gavimui, OJ L 87, p. 500-517.
8. Europos Centrinio Banko 2006 m. balandžio 26 d. nuomonė dėl pasiūlymo dėl direktyvos dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, OJ C, p. 10-30.

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (Žin., 2000, Nr. 74-2262).
2. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas (Žin., 2004, Nr. 54-1832).
3. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas (Žin., 1994, Nr. 99-1957; 2001, Nr. 28-890).

4. Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas (Žin., 2007, Nr. 17-627; 2011, Nr. 145-6818; TAR, 2018-06-14, Nr. 2018-09854).
5. Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas (Žin., 2011, Nr. 163-7759; TAR, 2018-04-27, Nr. 2018-06730).
6. Lietuvos Respublikos mokėjimo įstaigų įstatymas (Žin., 2009, Nr. 153-6887; TAR, 2018-04-27, Nr. 2018-06729).
7. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas (Žin., 1999, Nr. 97-2775; 2003, Nr. 61-2753; 2009, Nr. 153-6888; TAR, 2016-07-13, Nr. 2016-20315; 2018-04-27, Nr. 2018-06727).
8. Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas (Žin., 2001, Nr. 99-3516; 2008, Nr. 79-3098; TAR, 2015-05-27, Nr. 2015-08160).
9. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas (Žin., 2002, Nr. 91-3891),
10. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas (TAR, 2019-06-27, Nr. 2019-10324).
11. Lietuvos Respublikos indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymas (Žin., 2002, Nr. 65-2635; TAR, 2015-12-02, Nr. 2015-19164).
12. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas (Žin., 1994, Nr. 46-851; 2002, Nr. 17-649).
13. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. balandžio 19 d. įsakymas Nr. 1R-126 „Dėl Piniginių lėšų apribojimų informacinės sistemos nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2012, Nr. 48-2359).
14. Lietuvos banko valdybos 2009 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 247 „Dėl Elektroninių pinigų įstaigų ir mokėjimo įstaigų valdymo sistemos ir gautų lėšų apsaugos reikalavimų aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2010, Nr. 4-184; 2012, Nr. 28-1285; TAR, 2020-07-27, Nr. 2020-16427).
15. Lietuvos banko valdybos 2014 m. spalio 29 d. nutarimas Nr. 03-164 „Dėl Lietuvos banko mokėjimo sistemos CENTROLink veikimo taisyklių patvirtinimo“ (TAR, 2015-11-05, Nr. 2015-17631; 2017-07-03, Nr. 2017-11320; 2017-11-10, Nr. 2017-17679).
16. Lietuvos banko valdybos 2015 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 03-204 „Dėl Lietuvos banko mokėjimo sistemos CENTROLink adresuojamojo BIC turėtojo sutarties sudarymo taisyklių patvirtinimo“ (TAR, 2015-12-13, Nr. 2015-20365; 2017-11-10, Nr. 2017-17680).
17. Lietuvos banko Priežiūros tarnybos direktoriaus 2016 m. vasario 29 d. sprendimas Nr. 241-53 patvirtinta „Lietuvos banko priežiūros tarnybos pozicija dėl mokėjimo sąskaitose laikomų lėšų“.

18. Lietuvos banko valdybos 2018 m. birželio 20 d. nutarimas Nr. 03-111 „Dėl Finansų maklerio įmonių veiklos organizavimo ir investicinių paslaugų teikimo taisyklių patvirtinimo“ (TAR, 2018-06-22, Nr. 2018-10242).
19. Lietuvos banko Priežiūros tarnybos direktoriaus 2020 m. gegužės 25 d. Nr. V 2020/(21.25.E-2100)-241-117 sprendimas „Dėl Lietuvos banko pozicijos dėl elektroninių pinigų įstaigų ir mokėjimo įstaigų teisės naudotis kredito įstaigose atidarytomis banko sąskaitomis patvirtinimo“.
20. Lietuvos banko Finansų rinkos priežiūros tarnybos direktoriaus 2021 m. vasario 15 d. sprendimas Nr. V 2021/(34.3. E-3400)-419-30 „Dėl Mokėjimo paslaugų teikimo gairių patvirtinimo“.
21. Lietuvos banko valdybos nutarimas dėl „Reikalavimų elektroninių pinigų įstaigoms ir mokėjimo įstaigoms, kurių veiklos licencijos galiojimas panaikintas arba sustabdytas aprašo patvirtinimo“ (TAR, 2021-04-19, Nr. 8070).

Teisės aktų projektai:

1. Civilinio kodekso 6.56, 6.892, 6.894, 6.913 ir 6.928 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 6.927(1) ir 6.927(2) straipsniais įstatymo projekto AIŠKINAMASIS RAŠTAS (Dokumento nr.: XIIP-915, Reg. data: 2013-08-27).

Užsienio valstybių teisės aktai:

1. Financial Conduct Authority. „Payment Services and Electronic Money – Our Approach. The FCA’s role under the Payment Services Regulations 2017 and the Electronic Money Regulations 2011“ [interaktyvus; žiūrėta 2021 m. balandžio 16 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.fca.org.uk/publication/finalised-guidance/fca-approach-payment-services-electronic-money-2017.pdf>.
2. S.I. No. 6/2018 – European Union (Payment Services) Regulations, 2018. [interaktyvus; žiūrėta 2021 m. balandžio 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2018/si/6/made/en/print>

SPECIALIOJI LITERATŪRA

Monografijos, vadovėliai, įstatymų komentarai ir kiti panašus leidiniai:

1. Mikelėnas V. (2003). Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Pirmas tomas.
2. „Ambrasienė D. ir kt. (2006). Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
3. Baranauskas E. ir kt. (2010). Daiktinė teisė. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
4. Didžiulis L. Finansų tarpininkų profesinė civilinė atsakomybė, kaip investuotojų apsaugos priemonė. Daktaro disertacija. 2014. Vilniaus Universitetas.

Elektroniniai dokumentai:

1. Lietuvos banko dokumentas viešai konsultacijai: „Mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigų iš klientų gautų lėšų apsaugos didinimas“. 2019 m. [interaktyvus; žiūrėta 2021 m. balandžio 16 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/uploads/documents/files/Viesa%20konsultacija%20del%20EPI%20apsaugos.pdf>
2. Lietuvos bankas. „Mokėjimų rinkos apžvalga 2020“ [interaktyvus; žiūrėta 2021 m. balandžio 16 d.]. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/27145_bbf7fa63d79633c0bac096b47743e09.pdf.
3. Lietuvos bankas. Dokumentas viešai konsultacijai: „Mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigų iš klientų gautų lėšų apsaugos didinimas“. 2019. [interaktyvus; žiūrėta 2021 m. balandžio 16 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/uploads/documents/files/Viesa%20konsultacija%20del%20EPI%20apsaugos.pdf>
4. Lietuvos bankas. Viešos konsultacijos rezultatų apžvalga: „Mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigų iš klientų gautų lėšų apsaugos didinimas“. 2019. . [interaktyvus; žiūrėta 2021 m. balandžio 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/uploads/documents/files/Viesos%20konsultacijos%20del%20EPI%20ir%20MI%20apsaugos%20rezultatu%20apzvalga.pdf>
5. Lietuvos bankas. Elektroninių pinigų ir mokėjimo įstaigų veiklos apžvalga. Serija „Finansų rinkos dalyvių veikla“, 2019. [interaktyvus; žiūrėta 2021 m. balandžio 16 d.]. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/26230_d0ec40a4fa3bb4a2d2e912865f3d14ad.pdf
6. Lietuvos bankas. Elektroninių pinigų ir mokėjimo įstaigų veiklos apžvalga. Serija „Finansų rinkos dalyvių veikla“, 2018. [interaktyvus; žiūrėta 2021 m. balandžio 16 d.]. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/22353_39d03771130a8feac6c610a76b616f1.pdf

TEISMŲ PRAKTIKA

Lietuvos teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-400/2014.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3k-3-124-611/2017.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-448-684/2017.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3k-3-512-687/2018.

KITI ŠALTINIAI

1. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2009/110EB ir Lietuvos Respublikos nacionalinių teisės aktų atitikties lentelė. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAK/TAIS.398810/>
2. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2015/2366 ir Lietuvos Respublikos nacionalinių teisės aktų atitikties lentelė. Prieiga internetu: https://e-seimas.lrs.lt/rs/lasupplement/TAP/10faa3224cf111e78869ae36ddd5784f/70d248c25bbf11e7a53b83ca0142260e/format/ISO_PDF/
3. <https://www.paysera.lt/v2/lt-LT/sutartys/bendroji-mokejimo-paslaugu-sutartis-verslui;>
4. <https://connectpay.com/legal-documents/>

SANTRAUKA

Elektroninių pinigų įstaigų ir mokėjimo įstaigų iš klientų gautų lėšų apsaugos įgyvendinimas ir praktinės problemos

Simas Staniulis

Lietuvoje kelis metus iš eilės augant elektroninių pinigų įstaigų (EPI) ir mokėjimo įstaigų (MI) skaičiui bei šių įstaigų atliekamų mokėjimo operacijų sumai, vis aktualesni tampa elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšų apsaugos reikalavimai bei jų įgyvendinimo problematika. Nepaisant spartaus EPI/MI segmento augimo, Lietuvos teisės doktrinoje stokojama išsamių tyrimų, susijusių su šių reikalavimų įgyvendinimu. Seikiant atskleisti šiai temai aktualią problematiką, pasitelkti Lietuvos, Jungtinės Karalystės nacionaliniai teisės aktai, reglamentuojantys mokėjimo paslaugų teikimą ir elektroninių pinigų leidimą, Lietuvos banko, Europos bankininkystės institucijais nutarimai, gairės ir pozicijos.

Darbe apžvelgiami lėšų apsaugos būdai, įvardinami jų privalumai ir trūkumai, teisiniai, komerciniai bei kiti veiksniai ribojantys EPI/MI galimybes šiuos būdus pritaikyti praktikoje. Nemažai dėmesio skiriama praktinėms problemoms, kylančioms įgyvendinant populiariausią lėšų apsaugos būdą – lėšų atskyrimą ir jų laikymą atskiroje sąskaitoje, atidarytoje Lietuvos banke arba kredito įstaigoje. Tyrimo tikslai įgyvendinami, be kita ko, įvardinant saugotinių lėšų grupes, pateikiant sutarčių dėl banko sąskaitos, depozitinės sąskaitos ir mokėjimo paslaugų teikimo teisinę analizę, atskleidžiant indėlininkų garantijų sistemos taikymo problematiką, apžvelgiant EPI/MI veiklai taikomus reikalavimus, susijusius su vidaus kontrolės procedūromis.

Atlikta analizė leidžia įvardinti veiksnius, ribojančius skirtingų elektroninių pinigų turėtojų ir mokėjimo paslaugų vartotojų lėšų apsaugos būdų prieinamumą, įvertinti EPI/MI taikomą reikalavimą atlikti kredito įstaigos vertinimą. Įvertinus aktualią Lietuvos teismų praktiką bei palyginus tos pačios srities Lietuvos ir užsienio valstybių teisinį reguliavimą, pateikiami siūlymai dėl mokėjimo paslaugų teisinių santykių kvalifikavimo, lėšų apsaugos nuo kredito įstaigos, kurioje atidaryta sąskaita lėšoms saugoti, nemokumo pasekmių ir kitais temai aktualiais teisinio reguliavimo klausimais.

SUMMARY

Compliance with client funds of electronic money institutions and payment institutions safeguarding requirements

As number of Lithuania's electronic money institutions (EMIs), payment institutions (PIs) and the amount of payment transactions carried out by these institutions is growing for several years, the safeguarding requirements of electronic money holders and/or payment services users and relevant compliance problems are becoming more important. Despite the rapid growth of EMIs and PIs sector, the Lithuanian legal doctrine still lacks detailed research related to the implementation of the respective requirements. In order to describe issues relevant to this topic, national legal acts of the Lithuania and United Kingdom, regulating provision of payment services and issuance of electronic money, resolutions, guidelines and positions of the Bank of Lithuania and European Banking Authority were used as a main source.

This work reviews the methods of funds safeguarding, identifies their pros and cons, legal, commercial, and other circumstances that limit the possibilities of EMIs and PIs to implement the respective methods in its day-to-day activities. A lot of attention is paid to the practical issues arising from the implementation of the most popular safeguarding method – funds segregation and holding in safeguarding account opened with the Bank of Lithuania or a credit institution, requirement for EMIs/Pis to evaluate respective credit institutions. The objectives of the study are implemented, inter alia, by identifying types of funds to be safeguarded, providing a legal analysis of bank account, deposit account, and provision of payment service agreements, describing possibilities to apply Deposit Guarantee Scheme in the relevant situations, reviewing the requirements for internal control procedures. After evaluating the current case law of Lithuania and comparing legal regulations of Lithuania and foreign countries, proposals are made on the legal qualification of payment services agreement, protection of relevant funds from the insolvency of credit institution, where safeguarding account was opened, etc.